

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет грецької філології та перекладу
Кафедра слов'янської філології та перекладу

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протоколом засідання
Вченої ради факультету грецької
філології та перекладу
від 16.12.2020

ПРОГРАМА

Комплексного кваліфікаційного екзамену
з сучасної російської мови, історії російської літератури, історії зарубіжної літератури, методики
викладання російської мови та літератури у закладах середньої освіти

спеціальність

014 Середня освіта
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація

014.02 Середня освіта. Мова і література (російська)
(назва спеціалізації)

освітньо-професійна програма

Середня освіта. Мова і література (російська)
(назва програми)

факультет

грецької філології та перекладу
(назва факультету)

Програма проведення комплексного кваліфікаційного екзамену з сучасної російської мови, історії російської літератури, історії зарубіжної літератури, методики викладання російської мови та літератури у закладах середньої освіти для студентів денної форми навчання навчання ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта, спеціалізацією 014.02 Середн освіта. Мова і література (російська), за освітньо-професійною програмою Середня освіта. Мова і література (російська).

Розробники: к. філол. н., доцент кафедри слов'янської філології та перекладу Н.А. Волік, к. філол. н., завідувач кафедри слов'янської філології та перекладу, О.В. Педченко, к. філол. н., доцент кафедри слов'янської філології та перекладу Н.А. Гайдук.

Рецензенти: професор кафедри світової літератури та теорії літератури НПУ імені М.П. Драгоманова Т.А. Пахарєва, к.філол.н, доцент кафедри слов'янської філології та перекладу О.І. Гусєва.

Схвалено кафедрою слов'янської філології та перекладу
Протокол № 8 від «15» грудня 2020 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету грецької філології та перекладу
Протокол № 5 від «16» грудня 2020 р.

ЗМІСТ

1. Зміст.....	3
2. Пояснювальна записка.....	4
3. Теоретичний блок.....	6
3.1. Модуль 1. Сучасна російська мова.....	6
3.1.1. Питання з Сучасної російської мови.....	8
3.1.2. Критерії оцінювання відповідей студента.....	9
3.1.3. Література.....	10
3.2. Модуль 2. Історія російської літератури.....	11
3.2.1. Питання з російської літератури.....	12
3.2.2. Критерії оцінювання відповідей студента.....	13
3.2.3. Література.....	13
3.3. Модуль 3. Історія зарубіжної літератури.....	15
3.3.1. Питання з історії зарубіжної літератури.....	19
3.3.2. Критерії оцінювання відповідей студента.....	19
3.3.3. Література.....	19
4. Практичний блок.....	22
4.1. Модуль 1. Методика викладання літератури у закладах середньої освіти.....	22
4.1.1. Питання з методики викладання літератури у закладах середньої освіти.....	23
4.1.2. Критерії оцінювання відповідей студента.....	23
4.1.3. Література.....	24
4.2. Модуль 2. Методика викладання російської мови у закладах середньої освіти.....	25
4.2.1. Питання з методики викладання російської мови у закладах середньої освіти.....	26
4.2.2. Критерії оцінювання відповідей студента.....	26
4.2.3. Література.....	27
5. ДОДАТОК. Плани-конспекти уроків з російської мови у 5 – 9 класах.....	28
6. ДОДАТОК. Плани-конспекти уроків з російської літератури у 5 – 9 класах.....	44

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Державна атестація бакалаврів зі спеціальності 014.02 Середня освіта. Мова та література (російська) здійснюється Державною Екзаменаційною Комісією після завершення навчання на цьому освітньо-кваліфікаційному рівні та повного виконання навчального плану.

Державна атестація спеціалістів проводиться у формі складання кваліфікаційних екзаменів з російської мови, російської та зарубіжної літератури, методики викладання літератури та російської мови в закладах середньої освіти.

Кваліфікаційний екзамен з російської мови, російської та зарубіжної літератури, методики викладання літератури та російської мови в закладах середньої освіти є важливим етапом перевірки та оцінки ступеня володіння базовими професійними знаннями вчителя-русиста освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” та становить особливу комплексну форму контролю.

Програма кваліфікаційного екзамену побудована у відповідності до вимог державного стандарту вищої освіти в Україні.

Мета екзамену – оцінка рівня підготовки вчителів-русистів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” з російської мови, російської та зарубіжної літератури, методики викладання літератури та російської мови в закладах середньої освіти.

Завдання екзамену:

- визначити ступінь оволодіння поняттєвим апаратом сучасної лінгвістики, сучасного та класичного літературознавства, сучасної методики викладання мови та літератури у середній школі;
- виявити знання основних аспектів теорії російської мови з фонетики, графіки та орфографії, орфоєпії, лексикології, словотвору, морфології та синтаксису;
- виявити знання основних аспектів теорії та історії російської та зарубіжної літератури (XI – XX ст.);
- перевірити сформованість вмінь використовувати набуті теоретичні знання на практиці;
- виявити знання з педагогіки та фахових методик у педагогічній діяльності для підготовки, організації та проведення занять із російської мови та літератури в закладах середньої освіти.

Кваліфікаційний екзамен перевіряю оволодіння ЗВО такими компетентностями:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов	
Загальні компетентності	- Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово.	K3-3
	- Здатність взаємодіяти з громадськістю, батьками учнів, ЗМІ, демонструючи професійно-педагогічні якості, виявляючи навичками публічного мовлення і аргументації	K3-5
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	– Здатність застосовувати знання педагогіки та фахових методик у педагогічній діяльності, виявляючи наполегливість у досягненні мети, відповідальність за розвиток дитячого колективу.	KП-1
	– Здатність аналізувати навчально-виховний процес, власну професійну діяльність за різними методиками.	KП-3
	– Здатність організовувати навчально-виховний процес з російської мови та російської й зарубіжної літератури для	KП-5

	реалізації професійних завдань. – Володіння базовими професійними знаннями. Володіти базовими знаннями з майбутнього фаху: сучасна російська літературна мова, історія російської та зарубіжної літератури, педагогіка та психологія, методика викладання мови та літератури. – Здатність генерувати нові ідеї (креативність). Творчо підходити до розв’язання професійних завдань. – Здатність використовувати відповідну термінологію та способи вираження дисципліни в усній та письмовій формах російською мовою.	КП-6 КП-7 КП-9
--	--	-------------------------------------

Кваліфікаційний екзамен перевіряє досягнення ЗВО таких результатів навчання

Програма кваліфікаційного екзамену містить два блоки – теоретичний та практичний. Перший блок складається з теоретичних питань з сучасної російської мови, історії російської та зарубіжної літератури, відповіді на які дозволяють виявити рівень професійної підготовки вчителя-русиста освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”. Другий блок містить практичні завдання, спрямовані на виявлення здатності аналізувати навчально-виховний процес, власну професійну діяльність за різними методиками.

Екзаменаційний білет складається з трьох питань першого блоку, та двох питань другого практичного блоку.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

ЗМІСТ ПРОГРАМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ, РОСІЙСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

МОДУЛЬ 1. СУЧАСНА РОСІЙСЬКА МОВА

Фонетика. Класифікація звуків сучасної російської мови. Принципи класифікації. Артикуляційна класифікація звуків. Класифікація приголосних звуків сучасної російської мови з урахуванням місця утворення шуму, способу утворення шуму, рівня тону і шуму, наявності або відсутності додаткової середньопіднебінної артикуляції. Класифікація голосних звуків за місцем підйому язика, ступеня підйому язика, наявності або відсутності лабіалізації. Акустична класифікація звуків. Дихотомічна класифікація голосних і приголосних звуків.

Поняття про графіку. Російська графіка та її історія. Графічні засоби. Загальні відомості про графіку. Алфавіт. Кирилиця та її поступова зміна. Назви і накреслення букв сучасного алфавіту. Сучасні назви російських букв. Назви букв, що позначають голосні звуки. Назви букв, що позначають приголосні звуки. Назви букв, що не позначають звуків. Небуквені графічні засоби.

Поняття про орфоепію. Лінгвістичні, культурно-історичні, соціальні основи російської літературної вимови. Значення орфоепії в умовах вживання російської мови як мови міжнародного спілкування.

Слово як одиниця в системі російської мови. Номінативна функція слів. Типи лексичних значень слів. Значення номінативні: прямі і похідні; вільні і фразеологічно зв'язані. Конструктивно і синтаксично обумовлені значення. Узувальні та окказіональні значення.

Семантична структура слів у сучасній російській мові. Однозначні і багатозначні слова. Багатозначне слово як система лексико-семантичних варіантів значень (семем). Типи зв'язків між лексико-семантичними варіантами: метонімія, метафора, гіперогіпонімія, енантіосемія. Структура багатозначності слів: радіальна, ланцюжкова, радіально-ланцюжкова. Семантична тотожність слова.

Омонімія та типи омонімів у російській мові. Омонімія та полісемія. Словники омонімів. Паронімія. Словники паронімів.

Лексико-семантичні парадигми слів. Синонімія і типи синонімів у російській мові. Синонімічний ряд як мікросистема. Квазісиноніми. Синонімія і полісемія. Узувальні і контекстуальні синоніми. Словники синонімів.

Гіпонімія в російській мові. Гіперо-гіпонімічна низка як мікросистема.

Антонімія та типи антонімів у російській мові. Антонімія і полісемія. Антонімія і синонімія. Узувальні та контекстуальні антоніми. Оксюморон. Словники антонімів.

Фразеологія як підсистема лексики, її предмет і завдання. Російська фразеологія і національно-культурна семантика мови. Обсяг фразеологічного складу російської мови. Характеристика фразеології в тлумачних словниках російської мови.

Морфема і слово. Їхні загальні ознаки та відмінності. Поняття про аломорфи та варіанти морфеми. Кореневі та афіксальні морфеми. Типи афіксальних морфем (префікси, суфікси, флексії, постфікси). Питання про інтерфікси. Типи значень морфем: лексичні, граматичні та синкретичні морфеми. Вільні та зв'язані морфеми. Багатозначність, синонімія і омонімія морфем.

Словоутворюючі, формоутворюючі і словоформоутворюючі афікси. Матеріально виражені та нульові афікси. Регулярні і нерегулярні; продуктивні і непродуктивні афікси.

Структурні типи слів. Основа слова і закінчення. Поняття основи слова. Її роль у вираженні лексичного значення слова. Типи основ: проста – складна, похідна – непохідна. Залежність мотивованості лексичного значення слова від похідності основ, регулярності складових морфем.

Виробнича основа. Утворення слів на базі непохідних і похідних основ окремих слів; вільних словосполучень і фразеологічних одиниць. Словотворчий ланцюжок. Словотвірне гніздо і словотвірна парадигма.

Словотвірний тип. Зв'язок словотворчих типів з морфологічними розрядами і тематичними групами слів. Словотворче значення (в зіставленні з лексичним і граматичним значенням слів). Продуктивні і непродуктивні словотворчі типи. Окказіональні слова. Причини появи окказіональних слів, їхні стилістичні функції.

Способи словоутворення. Класифікація способів словоутворення за участю афіксів у виробництві слів; характером виробничих основ; за ступенем продуктивності в сучасній російській літературній мові. Характеристика найбільш продуктивних способів словоутворення. Афіксація (префіксація, суфіксація, нульова суфіксація, постфіксація, префіксально-суфіксальне і т. п. утворення слів). Додавання, аббревіація і утворення слів шляхом злиття. Субстантівація і ад'єктування.

Частина мови. Визначення поняття «частини мови». Питання про принципи класифікації частин мови. Характеристика системи частин мови. Слова самостійні та службові. Модальні слова, вигуки та звуконаслідувальні слова як особливі граматичні розряди. Явища перехідності у системі частин мови.

Іменник як частина мови. Лексико-граматичні розряди іменників. Іменники загальні і власні, живі й неживі; іменники конкретні, абстрактні, речові і збірні. Вплив змін у лексичному значенні на граматичні ознаки слів. Граматичні категорії іменників. Категорія роду іменників. Основні критерії диференціації іменників за ознакою роду (синтаксичний, морфологічний, семантичний, словотворчий). Рід іменників-найменувань осіб, тварин: корелятивність назв; типи відповідностей; обмеження в утворенні корелятивних пар. Іменники загального роду. Рід іншомовних іменників з омонімічними відмінковими формами; складноскорочених слів.

Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників. Якісні, відносні та присвійні прикметники. Вплив змін у лексичному значенні на парадигму прикметників, їхні системні зв'язки. Якісно-відносні і відносно-присвійні прикметники.

Числівник як частина мови. Розряди числівників. Кількісні числівники як частини мови. Збірні числівники, дробові числівники. Питання про порядкові числівники. Морфологічні категорії, синтаксичні зв'язки і функції кількісних, дробових і збірних числівників. Морфемний склад і способи утворення числівників. Типи відмінювання числівників.

Займенник як частина мови. Розряди займенників за значенням. Співвідносність займенників з іншими частинами мови за характером морфологічних категорій і синтаксичних функцій. Займенникові іменники. Схиляння займенникових іменників (повні і дефектні парадигми, регулярні та нерегулярні закінчення; суплетивізм і нульове вираження основ). Питання про займенникові прикметники, займенникові числівники, займенникові прислівники. Перехід слів інших частин мови в займенники.

Дієслово як частина мови. Граматичні категорії дієслова. Багатство і різноманітність форм російського дієслова. Парадигма дієслівного слова в російській мові: інфінітив, відмінюванні і невідмінюванні форми дієслова. Основа теперішнього часу дієслова і основа інфінітива, їх формотворчі функції. Продуктивні і непродуктивні класи дієслів у російській мові. Відмінювання дієслова. Дієслова першого, другого дієвідмінювання.

Безособові дієслова в російській мові. Семантика безособових дієслів, формозміна (дефектність парадигм), лексичні зв'язки і функції.

Питання про місце дієприкметників у морфологічній системі мови. Дієприкметник як

атрибутивна форма дієслова. Категорія часу і стану у дієприкметників. Короткі і повні форми дієприкметників; семантика, морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Утворення дійсних і пасивних дієприкметників. Наголос у дієприкметниках.

Прислівник як частина мови. Розряди прислівників за значенням, способом утворення. Ступені порівняння прислівників. Синтаксичні функції прислівників. Омонімічні відповідності прислівників з іншими частинами мови.

Словосполучення. Словосполучення як одиниця синтаксису. Словосполучення у системі поєднання слів. Різні підходи до словосполучення в сучасній синтаксичній науці.

Форма і значення словосполучення. Поняття структурної схеми словосполучення. Парадигма словосполучення.

Підрядні зв'язки слів у словосполученні: узгодження, управління, примикання. Обов'язкова і факультативна сполучуваність компонентів словосполучення.

Класифікація словосполучень за морфологічною приналежністю головного слова, кількості компонентів, синтаксичного членування.

Речення. Речення як основна синтаксична одиниця. Основні ознаки речення: граматична організованість, предикативність, семантична та інтонаційна завершеність.

Структурний, семантичний і комунікативний аспекти речення. Поняття семантичної структури речення. Співвідношення формальної і семантичної структури речення.

Члени речення як структурно-семантичні компоненти речення. Співвідношення між членами речення і компонентами словосполучення.

Структурно-семантичні типи односкладних речень: речення дієслівного класу (безумовно-особисті, невизначено-особисті, узагальнено-особисті, безособові, інфінітивні); речення іменного класу (номінативні, генітивні); речення наречного класу (безособові). Питання про вокативні речення.

Типи простих речень за відсутності-наявності незаміщених синтаксичних позицій. Структурно-семантичні різновиди неповних речень: контекстуальні і ситуативні. Еліптичні речення.

Ускладнення формальної і семантичної структури простого речення. Різновиди ускладненого речення.

Речення, ускладнене однорідними членами. Поняття сурядного ряду. Відкриті і закриті, сполучникові та безсполучникові сурядні ряди. Уточнюючі і узагальнюючі слова і словосполучення при однорідних членах.

Складне речення. Складне речення як формально організоване синтаксичне об'єднання предикативних одиниць. Сполучникові та безсполучникові речення. Сурядність і підпорядкування як основні види зв'язку частин складного речення. Складне і просте речення.

Складносурядні речення. Структура і семантика складносурядних речень, їх основні структурно-семантичні типи. Різновиди складносурядних речень однотипного і неоднотипного складу.

Складнопідрядні речення. Засоби зв'язку головної і придаткової частин складнопідрядного речення: сполучники, сполучникові слова, співвідносні слова, співвідношення форм дієслів-присудків. Граматична роль порядку підпорядкування частин складнопідрядного речення та інтонація. Питання про класифікацію складнопідрядних речень. Поліфункціональність деяких форм підпорядкувальних в російській мові.

ПИТАННЯ З СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

1. Класифікація звуків сучасної російської мови.
2. Поняття про орфографію та орфоепію. Принципи російської орфографії. Основні правила російської літературної вимови.
3. Структура лексичної одиниці. Типи лексичних значень.

4. Основні принципи класифікації фразеології та її типи.
5. Морфема і морф. Загальні і диференційні ознаки морфем.
6. Способи словотворення. Словотворчий аналіз.
7. Категорії роду і числа іменників. Рід невідмінюваних іменників. Число в граматиці і реальній дійсності.
8. Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників.
9. Повна та коротка форми прикметників. Ступені порівняння прикметників.
10. Займенник як самостійна частина мови. Класифікація займенників.
11. Категорія виду дієслова. Типи дієслів за відношенням до виду.
12. Прислівник як частина мови. Особливості утворення прислівників.
13. Принципи класифікації складносурядних речень: традиційна та структурно-семантична класифікації.
14. Принципи класифікації складнопідрядних речень: логічна, формально-граматична та структурно-семантична класифікації.
15. Принципи класифікації безсполучникового складного речення: традиційна і структурно-семантична класифікації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі коригуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності в оволодінні ним спеціальними дисциплінами.

Оцінку **«відмінно»** студент-випускник отримує за відповідь, в якій виявляються: досконале володіння основними теоретичними положеннями з історії та основ мовознавства з відповідної проблеми, посилання на першоджерела, самостійне і детальне формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне підключення до бесіди, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування. Студент правильно розуміє суть завдання і, виконуючи його, правильно формулює думки, логічно послідовний у їх викладенні, уміє обґрунтувати, аргументувати свою відповідь, зіставити мовні факти і зробити відповідні висновки. Відповідь має бути вичерпною, грамотно оформленою (відповідно до орфографічних, лексичних, граматичних та пунктуаційних норм).

Оцінку **«добре»** студент отримує, якщо виконує завдання відповідно до вимог, що відповідають оцінці «відмінно», проте при відповіді припускається помилок. Оцінка «добре» може бути поставлена у випадках, якщо при загальній обізнаності в теорії і практиці дисципліни, студент-випускник значною мірою посилається на головний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання, але, виконуючи його, не зовсім чітко формулює думки, недостатньо конкретно проводить причинно-наслідкові зв'язки між мовними фактами, що свідчить про поверхневий характер знань студента з цього питання.

Оцінка **«незадовільно»** ставиться, якщо студент не вміє логічно викласти свої думки з матеріалу завдання, плутається в мовних фактах, хоча суть завдання розуміє. Відповідь недостатньо аргументована і обґрунтована.

Крім позначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути виражена від імені кваліфікаційної комісії подяку за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраної спеціальності і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов Р.И. Русское литературное произношение: Учебное пособие. М.: Просвещение, 1984. 384 с.
2. Бабайцева В.В., Максимов Л.Ю. Синтаксис. Пунктуация: Учебное пособие. М.: Просвещение, 1981. 271 с.
3. Баранов М.Т. и др. Русский язык: Справочные материалы: Учеб. пособие для учащихся. 4-е изд. М.: Просвещение, 1988. 288 с.
4. Граник Г.Г., Бондаренко С.М. Секреты пунктуации: Книга для учащихся среднего и старшего возраста. М.: Просвещение, 1987. 128 с.
5. Диброва Е.И., Касаткин Л.Л., Щеболева И.И. Современный русский язык (Теория. Анализ языковых единиц). Часть 1. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 413 с.
6. Иванов В.В. Историческая грамматика русского языка: Учебное пособие. М.: Просвещение, 1990. 400 с.
7. Кононенко В.И. Русский язык. К.: Вища школа, 1986. 415 с.
8. Кожин А.Н. Литературный язык Киевской Руси. М.: Просвещение, 1984. 233 с.
9. Кожин А.Н. Литературный язык Московской Руси. М.: Просвещение, 1984. 425 с.
10. Кожин А.Н. Хрестоматия по истории русского литературного языка. М.: Просвещение, 1989. 354 с.
11. Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Сов. Энциклопедия, 1990. 685 с.
12. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б. Современный русский язык: Учебное пособие. М.: Международные отношения, 1991. 560 с.
13. Русский язык: Полный школьный курс / Под ред. О.Л. Соболевой. М.: АСТ ПРЕСС, 2000. 640 с.
14. Современный русский литературный язык. М.: Высш. школа, 1982. 399 с.
15. Современный русский язык: Учебное пособие. М.: Азбуковник, 1997. 928 с.
16. Современный русский язык: Учебник: Фонетика. Лексикология. Словообразование. Морфология. Синтаксис. СПб: Лань, 2003. 864 с.
17. Чеснокова Л.Д. Русский язык. Трудные случаи морфологического разбора: Учебное пособие. М.: Высшая школа, 1991. 192 с.

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Література першої третини XVIII ст. (1700-20-і рр.). Нова художня література. Література другої третини XVIII ст. (30-50-і рр.). Творчість А.Д. Кантемира, В.К. Тредіаковський, М.В. Ломоносова, А.П. Сумарокова.

Література останньої третини XVIII ст. (60-90-і рр.). Журнальна сатира 1769 - 1774 рр. Творчість І. А. Крилова. Драматургія останньої третини 18 століття. Творчість Д.И. Фонвизина, Г.Р. Державіна.

Масова прозаїчна література останньої третини XVIII ст. Розвиток прози. Творчість А.Н. Радищева, Н.М. Карамзіна.

Літературний рух 1800 - 1825 рр. Розквіт російської літератури XIX століття. Загальна характеристика літературного процесу. Основні літературні напрямки, ідейні течії і школи, боротьба між ними. Утвердження і переважання реалізму; роль і місце нереалістичних тенденцій. Принципи періодизації.

Творчість В.А. Жуковського і К.М. Батюшкова, І.А. Крилова, поетів-декабристів, А.С. Грибоєдова.

Літературний рух 1825-1842 рр. Творчість А.С. Пушкіна, поетів пушкінської пори, М.Ю. Лермонтова, М. В. Гоголя.

Літературний рух 1842-1855 рр. «Натуральна школа». Творчість А.И. Герцена, Ф.И. Тютчева, А.А. Фета.

Літературний рух 1856 - 1868 рр. Творчість І.С. Тургенєва, І.А. Гончарова, А.Н. Островського, Н.А. Некрасова. Поети Некрасівській школи. Творчість Н.Г. Чернишевського. Проза шістдесятників.

Літературний рух 1868 - 1880 рр. Творчість М.Є. Салтикова-Щедріна, Ф.М. Достоевського, Н.С. Лєскова, Л.Н. Толстого.

Літературний рух 1881-1895 рр. Творчість В.М. Гаршина

Літературний рух на зламі століть (1895 - 1905 рр.). Творчість В.Г. Короленка, А.П. Чехова.

Реалізм в літературному процесі рубежу XIX - XX століть. Літературний процес рубежу XIX - XX століть. Основні тенденції в розвитку реалістичної прози на рубежі XIX - XX століть. Творчість О. Купріна (1870-1938), І. Шмєльова (1873-1950), А. Ремізова (1877-1957) та Б. Зайцева (1881-1972) до еміграції.

Становлення і розвиток російського символізму. Формування перших модерністських течій в літературі і в образотворчому мистецтві. Програмне оформлення символізму як художньої течії. Творчість молодших символістів

Модерністські течії 1910-х рр. Акмеїзм як літературний напрям. Футуризм як явище культури. «Новокрестьянська» поезія 1910-х рр. Поети, не пов'язані з певними літературними напрямками

Загальна характеристика російської літератури 1 половини XX століття. Література СРСР 20-50-х рр. Літературні угруповання 20-х рр. Історія виникнення і становлення соціалістичного реалізму.

Проза 20-50-х рр. Літературний герой 20-х рр. Науково-фантастична література 20-30-х рр. Історичний роман 20-40-х рр. Поезія 20-50-х рр. Драматургія 20-50-х рр.

Творчість Є. Шварца, Е. Замятіна, М. Пришвіна, Л. Лєонова. Творчість, А. Платонова, А.Грін.

Творчість Михайла Шолохова, М. Волошина, О. Мандельштама

Література російського зарубіжжя першої хвилі. Творчість О. Купріна, І. Шмєльова, Б. Зайцева, Ремізова і письменників-сатіріконовців в еміграції.

Творчість М. Цвєтаєвої, В. Ходасєвича, І. Сєвєряніна.

Творчість З. Гіппіус, Д. Мережковського, К. Бальмонта, Вяч. Іванова, М. Алданова і М. Осоргіна.

Літературна творчість молодого покоління емігрантів. Творчість Г. Азданова, А. Несмелова, Б. Поплавського

Особливості літературного процесу 1950-60-х рр., 1970-х рр. Лібералізація, гуманізація, демократизація суспільства. Два періоду в розвитку літератури як відображення змінюються соціокультурних ситуацій: відлига середини 50-х -60-х і згортання лібералізації, період розчарування («застій») - кінець 60-середина 80-х рр. («Сімдесяти роки»).

Нові тенденції в зображенні Великої Вітчизняної війни. Значення «військової» прози в пошуках концепції морально відповідальної, цільної і духовно розвиненої особистості. Дослідження гуманності соціальних відносин в умовах війни, виявлення суперечностей соціалістичного держави.

«Лагерна проза» в контексті політичних, філософських і моральних проблем суспільства (епопея А. Солженіцина «Архіпелаг ГУЛАГ», його романи «В колі першому», «Раковий корпус». «Колимські розповіді» В. Шаламова, «Чорні камені» А. Жигуліна, «Занурення у пійму» О. Волкова, повість «Вірний Руслан» Г. Владимова і ін.).

Сільська тема і «сільська проза» як особлива творча спільність. Умовність терміну. Генезис сільської теми. «Сільська проза» в літературі 50-60-х рр. Два потоку «сільської прози» - соціально-аналітична («Мотрі двір» О. Солженіцина, С. Залигін «На Іртиші», Б. Можаяєв «Живий») і лірична («Крапля роси» В. Солоухина).

Соціокультурна ситуація кінця 1980-х - 1990-х рр. Реалізм і постмодернізм в російській літературі: традиції та перспективи. Еклектичний характер культури в зв'язку з освоєнням «затриманої» і емігрантської літератури в роки перебудови. Криза традиційних уявлень про роль літератури і культури, відштовхування від традиційних цінностей російської культури. Естетична (ігрова) фаза в історії літератури. Пріоритет постмодерністської літератури.

Психологічна драма кордону 50-60-х рр. А. Володін («Фабрична дівчина», 1956; «П'ять вечорів», 1957; «Старша сестра», 1961), Л. Зорін («Гості», 1953), В. Розов («В добрий час!», 1955; «У пошуках радості», 1956), Е. Радзінський («чуть-чуть про жінку», 1968), М. Рошин. Прямий психологізм (ліризація монологів персонажів) і психологічний підтекст.

ПИТАННЯ З РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Характеристика російського сентименталізму. Літературно-художня діяльність М.М. Карамзіна.
2. Романтизм у російській літературі. Творчість В.А. Жуковського, К.М. Батюшкова, декабристів.
3. Реалізм у російській літературі. Реалістична тенденція в творчості О.С. Пушкіна, М.Ю. Лермонтова, М.В. Гоголя.
4. «Євген Онегін» О.С. Пушкіна. Проблематика та поетика. В.Г. Белінський про роман.
5. Художня своєрідність роману М.Ю. Лермонтова «Герой нашого часу».
6. «Мертві душі» М. В. Гоголя. В. Г. Белінський про поему.
7. Тип «зайвої людини» в романах і повістях І. С. Тургенєва 1850-х років.
8. Морально-філософська проблематика і особливості жанру роману Ф.М. Достоевського «Злочин і кара».
9. «Війна та мир» Л.М. Толстого як героїко-патріотична епопея.
10. Герой і дійсність у оповіданнях А.П. Чехова про російську інтелігенцію.
11. Особливості жанру, композиції, системи образів роману М.О. Булгакова «Майстер і Маргарита».
12. Б. Пастернак «Доктор Живаго». Історія публікації роману. Проблематика героя.

13. Зображення табірної теми у творчості О. Солженіцина та В. Шаламова.
14. Сучасна історична проза (Д.М. Балашов, В.С. Пікуль).
15. В. Шукшин – оповідач. Феномен письменника, режисера, актора.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі коригуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності в оволодінні ним спеціальними дисциплінами.

Оцінка **«відмінно»** ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання і, виконуючи його, правильно формулює думки, послідовно в їхньому викладі, вміє обґрунтувати, аргументувати свою відповідь, зіставити літературні факти та зробити відповідні висновки. Відповідь має бути вичерпною, грамотно оформленою (відповідно до орфографічних, лексичних, граматичних та пунктуаційних норм).

Оцінка **«добре»** ставиться, якщо студент виконує завдання відповідно до вимог, що відповідають відмінній оцінці, проте допускає невеликі похибки в оформленні відповіді.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання, але, виконуючи його, не зовсім чітко формулює думки, недостатньо конкретно проводить причинно-наслідкові зв'язки між літературними фактами, що свідчить про поверхневий характер знань студента з цього питання. Письмова відповідь містить окремі орфографічні та пунктуаційні помилки.

Оцінка **«незадовільно»** ставиться, якщо студент не вміє логічно викласти свої думки з матеріалу завдання, плутається в літературних фактах, хоча суть завдання розуміє. Відповідь недостатньо аргументований та обґрунтований, або ж якщо студент нечітко орієнтується в суті завдання, тому підміняє одні факти іншими, демонструє розуміння лише окремих фрагментів завдання, що не дозволяє обґрунтувати й аргументувати відповідь, логічно викласти зміст відповіді.

Крім позначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути виражена від імені кваліфікаційної комісії подяку за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраної спеціальності і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Древняя русская литература: Хрестоматия. М.: Просвещение, 1988. 429с.
2. Гудзий Н.К. История древней русской литературы. М., 1966. 543 с.
3. Кусков В.В. История древнерусской литературы. М., 1982. 295 с.
4. Кусков В. В. История древнерусской литературы: Учеб. для филологических вузов. М.: Высшая школа, 1998. 336 с.
5. Федоров В.И. История русской литературы XVIII века. М., 1990.
6. Кулешов В.И. История русской критики XVIII – начала XX веков. М., 1991.
7. Хрестоматия по русской литературе XVIII в. 4-е изд. М., 1965.
8. Гуковский Г.А. Русская литература XVIII века: Учебник для высших учебных заведений. М., 2004.
9. Лебедева О.Б. История русской литературы XVIII века: Учебник для вузов - М.: 2000. 416 с.
10. Кулешов В.И. История русской литературы XIX века: Учебное пособие для вузов. М., 2005.
11. История русской литературы XIX века. В 3 ч. Ч. 1 (1795—1830 годы) / Под ред. В.И. Коровина: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС. Москва; 2005

12. История русской литературы XIX века. В 3 ч. Ч. 3 (1870—1890 годы) : учеб. для студентов вузов под ред. В.И. Коровина. М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2005. 543 с.
13. Минералов Ю.И. История русской литературы XIX века (40—60-е годы): Учеб. пособие. М: Высш. шк., 2003. 301 с.
14. Минералов, Ю.И. История русской литературы XIX века (1800—1830-е годы): Учеб. пособие. М: Высш. шк., 2007. - 367 с.
15. Соколов А.Г. История русской литературы конца XIX – начала XX века. М.: Высшая школа, Академия, 1999. 432 с.
16. Смирнов Л.А. Русская литература конца XIX – начала XX века. М.: Лаком-книга, 2002. 400 с.
17. Русская литература XX века: Школы, направления, методы творческой работы. СПб.: Logos; М.: Высшая школа, 2002. 586 с.
18. История русской литературы XX века (20-90-е гг.). Основные имена. М.: МГУ, 1998.
19. Русская литература XX века. В 2 т. – Т. 1 1920-1930-е гг. М.: Академия, 2002. 496 с.

МОДУЛЬ 3. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Термін і поняття «антична література», її хронологічні межі. Міф як історико-культурна категорія, етапи розвитку грецької міфології (А. Тахо-Годи). Гомерівський епос. Гомерівське питання: історія виникнення і сучасний стан. Міфи про троянську війну: історична дійсність та її художнє осмислення. Генеалогічний та дидактичний епос Гесіода («Теогонія», «Роботи і дні»). Лірика VII - VI ст. до н.е. (Архілох, Гиппонакт, Солон, Тіртеї, Сапфо, Алкеї, Вакхилід, Піндар і ін.). Класичний період розвитку давньогрецької літератури (V -IV ст. до н.е.). Розквіт давньогрецького театру. Становлення і розвиток жанру трагедії (Есхіл, Софокл, Евріпід). Давня аттична комедія (Арістофан). Літературна доля грецького роману. Римська література періоду республіки (до 30-х рр. до н.е.). Римський театр: публічні видовища. Комедія (паліата, тогата і т.д.). Звернення до новоаттичної комедії (Плавт, Теренцій). Література періоду громадянських війн. Життя та основні періоди творчості Вергілія, Горация, Овідія. Римська любовна елегія: Тібулл, Проперцій. Срібний вік римської літератури (I - II ст. н.е.). Епоха Юліїв і Клавдіїв: «новий стиль». Стоїцизм Сенеки. Сатиричне відтворення дійсності в «Сатириконі» Петронія. Байки Федра, відношення Федра до грецьких зразків і сучасної дійсності. Сатири Ювенала: об'єкти сатиричного зображення, форми і засоби викриття. Апулей - філософ і софіст. Ідейно-філософська концепція «Метаморфоз», особливості композиції і хронотопу, значення вставних новел.

Джерела середньовічної літератури. Періодизація літератури Середніх віків. Клерикальна література на латинській мові. «Каролінгське відродження» як епоха розквіту клерикальної літератури на латинській мові. Творчість вагантів і голіардів. Народна поетична творчість раннього Середньовіччя. Героїчний епос зрілого Середньовіччя. Лицарська література Середньовіччя. Міська література Середньовіччя.

Відродження як тип культури. Хронологічні межі епохи Відродження. Соціально - історичний стан в Західній Європі. Поняття ренесансного гуманізму. Поняття Реформації. Вчення про людську особистість і сенс боротьби протестантів з католицькою церквою. Значення епохи Відродження в європейській культурі. Італійська література. Раннє Відродження (Треченто). Данте як представник перехідного етапу від Середньовіччя до Ренесансу. Аналіз «Божественної комедії» (частина 1 «Пекло»). Життя і творчість Ф. Петрарки, Дж. Боккаччо. Література зрілого Відродження. Загальний огляд творчості Лоренцо Медічі, Боярдо, Аріосто. Література пізнього Відродження. Творчість Т. Тассо. «Вчена комедія» Макіавеллі. Комедія «дель арте» та її характерні маски. Загальна характеристика епохи Відродження у Франції. Гурток Маргарити Наваррської. Життя і творчість Франсуа Рабле. Ренесансна поезія. Плеяда. Англійські гуманісти. «Утопія» Т. Мора. Творчість Е. Спенсера, Д. Лілі, К. Марло. Творчість Шекспіра. Жанрові різновиди іспанського ренесансного роману. Життя і творчість Сервантеса. Створення національної іспанської драми. Лопе де Вега та його школа. Загальна характеристика німецької літератури і літератури Північного Відродження. Література про дурнів. Художня творчість Еразма Роттердамського.

Нова концепція світу і людини в філософських теоріях XVII століття і її переломлення в класицизмі і бароко. Класицизм як теорія мистецтва. Основні положення естетичної системи класицизму. Спадщина античності і естетична система класицизму. Бароко як літературний напрям. Складність соціальної природи бароко, що зумовила багатоплановість його ідейних і художніх тенденцій.

Специфічні риси іспанської літератури XVII ст., пов'язані з бароко. Поезія Гонгори. Іспанський крутийський роман XVII ст. (Кеведо, Велес де Гевара). Ренесансні традиції і проблеми бароко у творчості П. Кальдерона. Риси бароко в творчості Джона Донна. Метафізична школа та «поезія кавалерів». Революція в Англії і творчість Д. Мільтона. Поема «Втрачений рай». Англійська література кінця XVII століття (Беньян, Бетлер, Драйден, Конгрів та ін.) Театр реставрації. Загальна характеристика німецької літератури XVII

століття. Поезія (Опіц, Грифіус, Логау) і драматургія (Лоенштейн, Вейзе, Рейтер) Німеччини. Німецька проза і творчість Г. Гріммельсгауцена. Основні віхи французької історії XVII століття. Риси бароко в преціозній літературі (Д'юрфе, М. де Скюдери, Вуатюр). Проблеми «побутового реалізму» і діяльність лібертенів (Сірано де Бержерак, Сорель, Скаррон, Фюрет'єр). Франсуа Малерб - перший французький класицист. Розвиток принципів класицизму від Малерба до Буало. Творчість П. Корнеля, Ж. Расіна, Мольєра. Жанр байки в творчості Ж. Лафонтена. Ставлення класицистів до прози. Проза Паскаля, Севин'є, Ларошфуко, Лабрюєра. Психологічна майстерність в романі М. де Лафаетт "Принцеса Клевська». Казки Шарля Перро і їх місце в літературі XVII століття. Роль Перро в «суперечці давніх і нових».

Просвітництво - провідна лінія розвитку європейської культури XVIII століття. Літературні напрями Просвітництва: рококо, просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм. Основні жанри просвітницької літератури. Література передромантизму. Просвітницький класицизм. Творчість А. Поупа і діяльність Торійського клубу. Сентименталізм в англійській поезії. Романи Д. Дідро, Дж. Свіфта, С. Річардсона, Г. Філдінга, Т. Смоллета, Л. Стерна. Англійська драма XVIII століття (Лілло, Гей, Філдінг). Комедійна майстерність Шерідана Р. Б. в «Школі лихослів'я». Передромантична поезія (Макферсон, Чаттертон). «Готичний роман» (Уолпол, Редкліф, Казот). Поезія Р. Бернса. Лесаж. Роман «Жиль Блас» - історія життя талановитого простолюдина у Франції XVIII століття. Монтеск'є. «Персидські листи» і жанр просвітницького філософського роману. Психологічний роман абата Прево «Історія шевальє де Гріє і Манон Леско». Творчість Бомарше. «Революційний класицизм». Театр Вольтера. Ірої-комічна поема «Орлеанська діва». Філософські повісті «Кандид, або Оптимізм», «Простодушний». Дідро - організатор і натхненник енциклопедистів. «Черниця», «Племінник Рамо», «Жак-фаталіст» - романи французького просвітництва. Педагогічні ідеї Руссо в романі «Еміль, або Про виховання». «Юлія, або Нова Елоїза» і жанр сентиментального роману в листах. Місце «Сповіді» Руссо у світовій літературі. Німецьке Просвітництво. Естетичні погляди і художня творчість Лессінга. Література «Бурі і натиску». Риси історизму і народності в естетиці Гердера. Передромантична драматургія (зародження жанру мелодрами). Творчість Й.-В. Гете і Г. Шиллера. Драматургія Просвітництва: Гольдоні, Гоцці, Альф'єрі. Загальна характеристика американської літератури.

Роль філософії Ф. Шеллінга в формуванні естетики романтизму: концепція світу, розвитку, пізнання, Бога, зв'язків людини і природи, концепція любові, сутність поняття «інтелектуальна інтуїція»; зв'язки філософії та літератури; уявлення про творчу особистість, творчий акт і джерела багатозначності твору, ідея міфотворчості. Філософія Шеллінга як основа розвитку уявлення про романтичну іронію, сутність поняття «романтична іронія».

Творчість Е.Т.А.Гофмана. Ідея універсальної особистості, роль музики і творчості, двосвіття, фантастика, гротеск, романтична іронія. Філософські і соціальні витоки французького романтизму. Періодизація. Зв'язок з літературою XVIII століття, протистояння класицизму. Проблема уяви, мальовничості, сюжетної напруженості, метафоричності стилю (П. Леру, Гюго «Місячне сяйво», Мюссе «Експромт»). Соціальна тематика французького романтизму. Система жанрів. Основні представники. Лірика Ламартіна, А. де Він'ї («Смерть вовка»), у А. де Він'ї і А. де Мюссе (цикл «Ночі»). Типологія французького роману. «Корінна» Ж. де Сталь - залежність темпераменту від географічних широт, передбачення стендалевського зображення еволюції почуття, тема жіночої емансипації. Психологічний роман і новела: «Рене» Шатобріана, «Адольф» Констана, «Сповідь сина віку» Мюссе. Психологічний і соціальний роман Ж. Санд, тема мистецтва і творчої особистості в її романах. Творчий шлях В. Гюго. Періодизація. Передмова до драми «Кромвель» як маніфест французького романтизму. Періодизація англійського романтизму. Основні представники, основні жанри. Творчість Блейка, С.Т.Колріджа, П.Б.Шеллі. «Озерна школа» В. Вордсворт. Витоки характеру і творчості Дж.Г.Байрона, життєві цілі поета. Скептицизм і раціоналізм.

Титанізм героїв і конфліктів. «Чайльд-Гарольд» як новий тип ліро-епічної поеми: зміни в сюжеті, проблема зв'язків ліричного героя і героя твору, перетворення епічного твору в ліричний щоденник автора. Поезія В. Скотта, зв'язок його балад з народною творчістю. Концепція особистості в романах В. Скотта. Своєрідність композиції. Зв'язок романів В. Скотта з готичним романом. Роль романтизму в розвитку літератури США, зв'язок з процесом становлення американської самосвідомості. Специфіка сприйняття європейського досвіду і складання своєрідності національної літератури англійською мовою. Зв'язок Купера з традицією В. Скотта, а В. Ірвінга і Е. По з німецьким романтизмом. Хронологічні межі та періодизація. Війна між Північчю і Півднем як історичний вододіл зміни літературних напрямів в літературі Америки. Своєрідність американської поезії і американського роману.

Естетика реалізму. Співвідношення реалізму і романтичної традиції в 1830-1840-х і 1850-1870-х роках: «романтизм» Меріме, Стендаля, «еклектизм» Бальзака, романтичне і реалістичне у Гейне, романтична традиція у Діккенса, антиромантизм Флобера, своєрідність пізнього романтизму Гюго, Ж. Санд, становлення естетики реалізму. Пафос критичного (соціального) реалізму і герой сьогодення і майбутнього. В. М. Теккерей. Критичний реалізм як провідний напрям в літературі 1830-1840-х років у його національних формах. Актуалізація романтичних традицій в літературі 1850- 1860-х років: Геббель, Вагнер, Шторм, Раабе, Ібсен, Лонгфелло, Торо. Співіснування романтизму і реалізму в поезії Гейне 1840-1850-х років, Бодлера і Вітмена. Нові риси реалізму. Критика концепції «кризи реалізму». Реалізм 1850-1880-х років - новий етап в досягненні єдності людського характеру і соціальної дійсності.

Бронте і Дж. Еліот. Роман «Джейн Ейр» (1847) та англійська традиція соціально-побутового і психологічного романів. Джордж Еліот (1819-1880). Етапність творчості письменниці в зволучії англійського соціального реалізму.

Позма Г. Гейне «Німеччина. Зимово казка» (1844). Особливості жанру і типологія ліро-епічної поеми: сюжет, структура, ліричний герой.

Ш. Бодлер. Соціальні, духовні та естетичні позиції поета. Сутність «бодлерівського питання». «Квіти зла» (1857; 1861; +1869; 1895) як поворотне явище в історії французької поезії; цілісність структури, поетичні мотиви та образи збірки як «ліричної сповіді сина віку».

Рубіж XIX-XX ст. - новий етап у розвитку західноєвропейської і американської літератур. Риси belle époque і fin de siècle в культурному житті Західної Європи на рубежі XIX-XX ст. Філософські основи декадансу і модернізму (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, А. Бергсон, З. Фрейд). Роман Ж.-К. Гюїсманса «Навпаки» - «біблія» європейського декадансу.

Париж - культурний центр Європи наприкінці XIX - початку XX ст. Проблема літературного імпресіонізму. Елементи імпресіонізму в творчості П. Верлена, Е. Дюжарден, бр. Гонкур, Е. Золя, Мопассана, М. Пруста. Французький символізм: генезис і естетика. «Маніфест символізму» Ж. Мореаса. Поняття символу. Символізм у французькій поезії (П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме). Символізм у драматургії (М. Метерлінк) і в прозі (А. Жид). Постсимволізм у Франції. Концепція «трьох факторів» І. Тена. Гонкури - предтечі французького натуралізму. Е. Золя - глава французького натуралізму. Концепція «експериментального роману» Золя. Психологічний роман Мопассана. Мопассан-новеліст. Філософізація художньої свідомості на рубежі XIX-XX ст. і філософський роман А. Франса. Проблема творчої особистості в «Героїчних життях» Роллана.

Нерівномірність історичного і культурного розвитку скандинавських країн. «Рух прориву» в Данії (Г. Брандес). Становлення і розквіт реалізму у скандинавській літературі (Б. Б'єрнсон, Ю. Лі, Г. Ібсен, А. Стріндберг). Ускладнення картини літературного життя в 90-і роки (формування натуралізму, символізму, неоромантизму, експресіонізму і т.д.). Місце норвезької літератури на рубежі XIX-XX ст. «Новий психологізм» Гамсуна. Традиції «національної романтики» в ранніх романтичних драмах Ібсена («Фру Інгер з Естрота»,

«Воїни в Хельгеланде», «Боротьба за престол»). Реалістична соціально-психологічна драма ідей Ібсена («Ляльковий дім», «Привиди»). Значення Ібсена для становлення західноєвропейської «нової драми». Соціокультурна ситуація в Німеччині на рубежі XIX-XX ст. Ф. Ніцше як виразник кризового стану європейської культури рубежу століть. Специфіка німецького натуралізму і його роль в розвитку критичного реалізму. О. Уайльд - глава англійського естетизму. Періодизація творчості Уайльда. Уайльд-поет, казкар, романіст. Неоромантизм в англійській літературі. Жанрові вподобання англійських неоромантиків: пригодницький (Дж. Конрад, Г. Хаггард, Р. Кіплінг), історичний (Р.Л. Стівенсон), детективний (А. Конан-Дойл, Г.К. Честертон) роман.

Специфіка літературного процесу в США на рубежі століть: регіоналізм американської літератури, специфічний характер американського романтизму, його велика часова протяжність. Пізні романтики (Е. Дікінсон, Г. Мелвілл, В. Вітмен). Становлення реалізму в американській літературі. «Нижній реалізм» В. Хоуеллса. Морально-психологічна спрямованість творчості Г. Джеймса. Вплив європейських письменників на становлення Г. Джеймса. Джеймс і Тургенєв. Література «розгрібачів бруду». Поезія Карла Сендберга. Американський натуралізм (Х. Гарленд, С. Крейн, Ф. Норріс) як естетична реакція на «ніжний реалізм». Специфіка натуралізму в США і його роль в становленні реалістичного роману. Творчість М. Твена, Д. Лондона, Т. Драйзера.

Соціокультурна ситуація в Центральній і Південно-Східній Європі на рубежі XIX-XX століть. Специфіка літературного процесу в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (сильна романтична традиція, несформованість натуралізму та обмеженість декадентських тенденцій). Критичний реалізм (Б. Прус, Е. Ожешко, Г. Сенкевич, І. Вазов). Символізм в слов'янських літературах (О. Жупанчич, І. Краска, Т. Троянов, Л. Стоянов). Особливості модернізму в літературах Центральної і Південно-Східної Європи. «Молода Польща». Роль російської літератури у розвитку слов'янських літератур. Регіоналізм індійської літератури. Зародження реалістичних тенденцій в літературі Бенгалії та інших регіонів Індії. Р. Тагор - письменник і громадський діяч. Концепція «джібон-дебота» («божества життя»). Філософський роман «Гора». «Літературний американізм» як культурний феномен латиноамериканських країн. Зародження реалізму в літературах латиноамериканського регіону (А. Блест Гана, Е. да Кунья). Латиноамериканський «модернізм» в поезії континенту (Р. Даріо, Р. Хаймес Фрейре, Е. Карр'єго та ін.). Х. Марті - еволюція письменника від романтизму до реалізму.

Загальні закономірності та особливості розвитку літератури XX століття - епохи світових війн, соціально-політичної і науково-технічної революції. Авангардистські течії як прояв прагнень до оновлення мистецтва. Експресіонізм, футуризм, дадаїзм, сюрреалізм. Міфотворчість, «потік свідомості», монтаж, художнє втілення категорій простору і часу в літературі XX століття. Література і психологія. Фрейдизм і література. Філософія екзистенціалізму і література.

Психологізм романів Моріака. Художній світ романів Пруста. Екзистенціалістська проблематика і романтичні начала у творчості раннього Камю: мотив «панує абсурд - перемагає любов». Ж. П. Сартр - письменник-екзистенціаліст. Е. М. Ремарк і творчість письменників «втраченого покоління». Творчість Т. Манна у воєнні та післявоєнні роки: від «Роздумів аполітичного» до створення «інтелектуальних романів» з філософсько-історичною проблематикою. Традиції німецького романтизму в творчості Г. Гессе. Творчість Б. Брехта - поета, драматурга, режисера і теоретика драми. П'єси Дюрренматта і Фріша. Джойс - міфотворець XX століття. «Улісс» - енциклопедія модернізму. Вірджинія Вулф - теоретик англійського модернізму, літературний критик, сміливий експериментатор в сфері художньої прози. Вулф і «група Блумсбері». Д. Г. Лоуренс: місце і роль його творчості в літературному процесі XX століття, в модернізації англійської літератури. Т. С. Еліот - реформатор сучасної поезії та критики. Антиутопія в літературі XX століття. «Прекрасний новий світ» Хакслі, «Скотоферма» і «1984» Орвелла.

Тема американської мрії і американської трагедії в творчості письменників США. Романи Драйзера: діловий світ в трилогії про Каупервуда, мистецтво і художник в романі «Геній», становлення особистості в «Американській трагедії». Романтичне відбиття теми американської мрії і протистоячого їй прагматизму в творчості Фіцджеральда. Роман «Великий Гетсбі». Тема війни в творчості Е. Хемінгуей. Техніка «айсберга». Любов і війна в романі «Прощавай, зброє!». Фолкнер і «південна школа» в літературі США (Уоррен, В. Стайрон). Американська драматургія 20-30-х років і творчість Ю. О'Ніла. Пошуки форми сучасної трагедії і поетика драматургії О'Ніла. П'єса «Любов під в'язами».

Переоцінка спадщини минулого, національна самокритика, осмислення нової дійсності в німецькій літературі. Борхерт і тема «поверненого покоління». Романи та оповідання Бьолля: «Де ти був, Адам?», «І не сказав жодного слова», «Очима клоуна». Творчість Грасса і його роман «Бляшаний барабан». Постмодерністський роман Зюскінда. Література НДР (Г. Кант, К. Вольф).

Англійська література після другої світової війни. Творчість письменників старшого покоління - Прістлі, Гріна, Сноу, І. Во. Тема «англійця за кордоном» у творчості Гріна. Творчість «сердитих молодих письменників» в контексті післявоєнної літератури Англії. П'єса Осборна «Озирнись у гніві!». П'єси Пінтера «Сторож», «Пейзаж», «Колекція». Філософсько-алегоричні романи-притчі Голдінга «Володар мух», «Шпиль». Голдінг і екзистенціалізм. Філософсько-психологічні романи Айріс Мердок. Еволюція письменниці від екзистенціалізму до неоплатонізму. Творчість Дж. Фаулза.

Філософія та естетика літератури абсурду. Соціальний гротеск і пародіювання соціальної реальності в п'єсах Йонеско «Голомоза співачка» і «Носороги». Театр Беккета. Антидрама «Чекаючи на Годо». Французький «новий роман». Поетика роману Н. Саррот «Золоті плоди». Романи і кіноромани Роб-Гріє «У лабіринті» і «В минулому році в Марієнбаді». Стаття Роб-Гріє «Про деякі застарілі поняття». Роман Мерля «За склом».

Рух бітників і молодіжна «контркультура» в США. Поема Гінсберга «Крик» - маніфест бітництва. Керуак - один із родоначальників руху бітників в американській літературі. Творчість Селінджера в контексті «контркультури». «Новий журналізм» і документальні жанри в американській літературі: «нехудожні романи», «романи як історії». Творчість Капоте («З холодним серцем»). Романи Апдайка (трилогія про Кролика - Гаррі Енгстроме). Роман-притча «Кентавр» - міфологізація буденності. Проблема прогресу і моралі в сатиричних творах Воннегута («Колиска для кішки»). «Пастка-22» Хеллера - роман-метафора про американську дійсність 1950-1960-х років.

Художні пошуки, досягнення і відкриття Маркеса, Карпент'єра, Кортасара, Фуентеса, Борхеса. «Магічний реалізм» і «необароко» в латиноамериканській літературі. Роман Маркеса «Сто років самотності». Тема долі латиноамериканського континенту в романі і міфологема самотності. Філософські розповіді, поезія та есе Борхеса.

Постмодернізм в літературі і суперечки про сутність постмодернізму. Барт, Дерріда, Крістева. Постмодернізм як вираз «духу часу», як феномен другої половини ХХ століття. Поняття і терміни постмодерністської естетики. Твори Фаулза, Зюскінда, Кортасара, Борхеса, Умберто Еко як явища постмодернізму.

ПИТАННЯ З ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гомерівський епос. Особливості композиції «Іліади». Зображення богів, героїв у поемі.
2. Давньогрецька драма: її походження, основні види. Афіньський театр. Структура трагедії.
3. Загальна характеристика літератури Середньовіччя. Епічна творчість раннього середньовіччя (Кельтський епос, древнегерманський епос).
4. Особливості європейської літератури епохи Відродження.

5. Основні етапи творчості Шекспіра, його жанрова різноманітність. Трагедія «Гамлет».
6. Проблематика і поетика комедії Мольєра «Дон Жуан».
7. «Робінзон Крузо» Данієля Дефо як роман-виховання в літературі англійської освіти.
8. Концепція особистості байронічного героя («Паломництво Чайльд Гарольда»).
9. «Людська комедія» Бальзака. Історія створення епопеї. Основні її розділи.
10. Модернізм у світовому мистецтві. Особливості літературного модернізму: світоглядні риси, основні модерністські школи.
11. Постмодернізм у культурі другої половини ХХ століття. Витоки явища, філософія постмодернізму, особливості літературного постмодернізму.
12. Філософська основа творчості Ф. Кафки, притчевість творів письменника. Поетика новели «Перетворення».
13. Театр абсурду і творчість С. Беккета і Е. Іонеско.
14. Мотив «перемоги в поразці» в повісті Ернеста Хемінгуея «Старий і море».
15. Основні риси «нової латиноамериканської прози» як історико-літературного феномену. Новелістика Борхеса.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі коригуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності в оволодінні ним спеціальними дисциплінами.

Оцінка **«відмінно»** ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання і, виконуючи його, правильно формулює думки, послідовно в їхньому викладі, вміє обґрунтувати, аргументувати свою відповідь, зіставити літературні факти та зробити відповідні висновки. Відповідь має бути вичерпною, грамотно оформленою (відповідно до орфографічних, лексичних, граматичних та пунктуаційних норм).

Оцінка **«добре»** ставиться, якщо студент виконує завдання відповідно до вимог, що відповідають відмінній оцінці, проте допускає невеликі похибки в оформленні відповіді.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання, але, виконуючи його, не зовсім чітко формулює думки, недостатньо конкретно проводить причинно-наслідкові зв'язки між літературними фактами, що свідчить про поверхневий характер знань студента з цього питання. Письмова відповідь містить окремі орфографічні та пунктуаційні помилки.

Оцінка **«незадовільно»** ставиться, якщо студент не вміє логічно викласти свої думки з матеріалу завдання, плутається в літературних фактах, хоча суть завдання розуміє. Відповідь недостатньо аргументований та обґрунтований, або ж якщо студент нечітко орієнтується в суті завдання, тому підміняє одні факти іншими, демонструє розуміння лише окремих фрагментів завдання, що не дозволяє обґрунтувати й аргументувати відповідь, логічно викласти зміст відповіді.

Крім позначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути виражена від імені кваліфікаційної комісії подяку за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраної спеціальності і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Античная литература / Под ред. А.А. Тахо-Годи. М., 1986.
2. Гиленсон Б. Античная литература. Древний Рим. М., 2001.

3. Гиленсон Б. Античная литература. Древняя Греция. М., 2001.
4. Зарубежная литература XX века: Учебник. М.: Высшая школа, 1996.
5. Зарубежные писатели: Биобиблиографический сл.: В 2 ч. М., 1997 (2003).
6. История зарубежной литературы XIX века. Романтизм. Хрестоматия историко-литературных материалов. М. 1990.
7. История зарубежной литературы XIX века. Ч. I. М., 1991.
8. История зарубежной литературы XVII века. М.: Высшая школа, 1999.
9. История зарубежной литературы XVIII века. М.: Высшая школа, 1999.
10. Кубарева Н. Зарубежная литература второй половины XX века. М.: Лицей, 2002.
11. Луков В.А. История литературы. Зарубежная литература от истоков до наших дней. М., 2003.
12. Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили. К., 1981.
13. Пащенко В., Пащенко Н. Антична література. Київ: Либідь, 2001.
14. Радциг С.И. История древнегреческой литературы. М., 1977.
15. Тронский И.М. История античной литературы. М., 1983.
16. Трыков В.П. Зарубежная литература конца XIX - начала XX веков: Практикум. М., 2001.
17. Трыков В.П. История зарубежной литературы рубежа XIX–XX веков: Учеб. пособие. М., 2002.
18. Федотов А.И. История западноевропейской литературы средних веков: Учебник-хрестоматия. Идеограммы, схемы, графики. М.: Флинта, Наука, 1999. 160 с.
19. Храповицкая Г. Н., Коровин А. В. История зарубежной литературы: западноевропейский и американский романтизм: Учебник. М.: Флинта: Наука, 2003
20. Шайтанов И.О. История зарубежной литературы эпохи Возрождения. В 2 т. М.: Гуманист, 2001.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК ЗМІСТ ПРОГРАМ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

МОДУЛЬ 1. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Методика викладання літератури як наука. Предмет і завдання курсу. Зв'язок методики викладання літератури з іншими науками. Роль викладання літератури в системі освіти. Особисті якості вчителя-словесника. Ознайомлення з програмою курсу «Всесвітня література» Міністерства освіти України. Огляд досліджуваного матеріалу і обґрунтованість його розташування в програмі. Зіставлення декількох авторських програм з літератури. Складання індивідуальної програми та календарного плану роботи вчителя.

Основні етапи розвитку методики викладання літератури. Викладання словесності в Росії в 18-му столітті. Значення «Риторики» Ломоносова. Риторика і піїтика в школі в першій половині 19-го століття. Методичне спадщина Ф. В. Буслаєва, В. Я. Стоютина, В.П. Острогорського, В. П. Водовозова. Розвиток методичної думки на рубежі 19-20 ст. основні положення робіт Ц. П. Балталона, А. Д. Алфьорова, В. В. Данилова. Методика викладання літератури першої половини 20-го століття. Основні методичні посібники н. М. Соколова, М. А. Рибнікової, В. В. Голубкова, Н. І. Кудряшева. Сучасні роботи з методики викладання літератури.

Літературний розвиток школярів. Читацькі та творчі здібності школярів. Виявлення рівня відносин учня з мистецтвом слова. Вікові періоди читацького сприйняття. Контроль читання учнями художньої літератури. Особливості сприйняття художнього твору школярами. Взаємозв'язок сприйняття та аналізу твору. Актуальність проблеми сприйняття літератури читачем-учнем. Основні прийоми вивчення сприйняття учнем прочитаного. Теоретичні основи вивчення читацького сприйняття школярів. Класифікація видів аналізу художнього твору, в основі яких лежить вдосконалення читацького сприйняття.

Позакласна робота з літератури. Проведення позакласних заходів з літератури. Позакласне читання з літератури. Факультативи як процес спілкування учнів з мистецтвом. Робота гуртків і клубів.

Методи і прийоми вивчення літератури в школі. Читання та аналіз літературних творів. Види читання літературних творів. Прийоми аналізу літературного твору в школі. Втілення літературних творів в інших видах мистецтва. Літературний твір школярів.

Етапи вивчення літературного твору. Вступне заняття, форми проведення, відбір матеріалу, доцільність вибору прийомів проведення. Розбір твору, етапи розбір, вибір епізодів, віршів, явищ. Взаємозв'язок сприйняття та аналізу художнього творів на уроках літератури.

Сприйняття і вивчення творів в їх родовій специфіці. Вивчення ліричних творів у школі. Специфіка ліричного роду літератури, яка визначає вибір шляхів і прийомів вивчення. Робота над поезією тексту. Вивчення віршування і художніх засобів. Вивчення епічних творів у школі. Визначення пріоритетних аспектів розгляду тексту. Вивчення художнього світу твори, розгляд теми, ідеї, образної системи. Вивчення драматичних творів у школі. Роль діалогічного читання та інсценувань в процесі викладання. Розподіл матеріалу за уроками. Теорія літератури в шкільному вивченні.

Методика вивчення систематичного курсу літератури в старшій школі. Монологічна тема. Оглядова тема. Вивчення літературознавчих статей. Розвиток мови школярів в процесі вивчення літератури. Види уроків. Структура уроку. Етапи уроку. Форми контролю на уроці літератури. Специфіка проведення уроку літератури в середній ланці і в старшій школі.

ПИТАННЯ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1. Які прийоми аналізу літературного тексту було використано під час заняття (Варіант 2).
2. Які види роботи було використано вчителем під час знайомства з текстом ліричного твору (Варіант 1).
3. Визначте методи та прийоми вивчення біографії письменника, представлені в плані-конспекті (Варіант 4).
4. Сформулюйте цілі уроку, представленого у Варіанті 4.
5. Охарактеризуйте засоби організації процесу викладання літератури в школі на прикладі плану-конспекту (Варіант 2).
6. Визначте прийоми вивчення літературного твору з використання суміжних видів мистецтв (Варіант 1).
7. Визначте тип уроку за класифікацією М.І. Кудряшева (Варіант 2).
8. Які види аналізу текстухудожнього твору представлені в плані-конспекті Варіант 3).
9. Які види діагностування сприйняття художнього тексту використано в плані-конспекті (Варіант 3).
10. Визначте прийоми роботи з поняттями теорії літератури під час уроку (Варіант 3).
11. Назвіть методи та прийоми вивчення ліричного твору, які було використано на уроці (Варіант 1).
12. Назвіть інноваційні методи та прийоми вивчення драматичних творів у школі (Варіант 5).
13. Проаналізуйте прийом незакінчених речень (Варіант 5).
14. Як на уроці було запропоновано роботу з лекційним матеріалом? (Варіант 4).
15. Назвіть до якого типу інноваційного уроку слід віднести представлений конспект (Варіант 5).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі коригуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності в оволодінні ним спеціальними дисциплінами.

Оцінку **«відмінно»** студент-випускник отримує за відповідь, в якій виявляються: досконале володіння основними методами та прийомами викладання філологічних дисциплін, посилання на першоджерела, самостійне і детальне формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне підключення до бесіди, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування. Студент правильно розуміє суть завдання і, виконуючи його, правильно формулює думки, логічно послідовний у їх викладі, уміє обґрунтувати, аргументувати свою відповідь, зіставити мовні факти і зробити відповідні висновки. Відповідь має бути вичерпною, грамотно оформленою (відповідно до орфографічних, лексичних, граматичних та пунктуаційних норм).

Оцінку **«добре»** студент отримує, якщо виконує завдання відповідно до вимог, що відповідають оцінці «відмінно», проте при відповіді припускається помилок. Оцінка «добре» може бути поставлена у випадках, якщо при загальній обізнаності в теорії і практиці дисципліни, студент-випускник значною мірою посилається на головний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни.

Оцінка «задовільно» ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання, але, виконуючи його, не зовсім чітко формулює думки, недостатньо конкретно проводить причинно-наслідкові зв'язки між мовними фактами, що свідчить про поверхневий характер знань студента з цього питання.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо студент не вміє логічно викласти свої думки з матеріалу завдання, плутається в мовних фактах, хоча суть завдання розуміє. Відповідь недостатньо аргументована і обґрунтована.

Крім позначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути виражена від імені кваліфікаційної комісії подяку за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраної спеціальності і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активные формы преподавания литературы. М.: просвещение, 1991. 175 с.
2. Богомолова Т. И. Обучение анализу поэтического произведения. Калуга: из-тель Бочкарева Н. Ф., 1997. 240с.
3. Гладисhev В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури. Миколаїв: МНУ, 2006.
4. Дробот В. Н. Изучение биографии писателя в школе: Пособие для учителя. К.: Рад. Шк., 1988, 192 с.
5. Есин А. Б. Русская литература XIX в. Задачи, тесты, полезные игры. М.: Флинта, 1998. 144 с.
6. Етапи вивчення художнього твору. Всесвітня література. 1997. №1, 3, 11. 1998. №2.
7. Кан-Калик В. А., Хазан В. И. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе. М. : Просвещение, 1988. 255 с.
8. Лисовский А. М. Изучение лирики в школе. К.: Рад. Шк., 1987. 192 с.
9. Методика выразительного чтения. М.: Просвещение, 1977. 176 с.
10. Методика преподавания литературы./ Под ред. Богдановой О. Ю., Марацмана В. Г. В 2 ч. М.: Просвещение, ВЛАДОС, 1995.
11. Методические указания к факультативному курсу «Теория и практика сочинений разных жанров»: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1990. 126 с.
12. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник. Київ, Вища школа, 2007. 415 с.
13. Мудрак М. А. Вплив нетрадиційних завдань на формування літературно-творчих здібностей старшокласників. 1998, № 7. с. 8-11.
14. Наукові основи методики літератури. К.: Вища школа, 2002.
15. Светловская Н. Н. Методика внеклассного чтения: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1977. 207 с.
16. Штейнбук Методика викладання зарубіжної літератури в школі: навчальний посібник. Київ, 2007. 316 с.

МОДУЛЬ 2. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Нові підходи до методики викладання російської мови в старшій школі.

Розвиток мовленнєвих здібностей учнів – основна мета курсу російської мови. Орієнтація навчання російській мові на плановані результати. Сучасний урок російської мови. Класифікація типів уроків, їх характеристика.

Текст як основна дидактична одиниця в процесі навчання російській мові. Види навчальних текстів, вимоги до їх відбору. Сучасна типологія текстів, розроблена Е. Верліхом.

Єдність традиційних та інноваційних підходів у вивченні фонетики, морфеміки, словотвору, морфології, синтаксису, в навчанні правопису. Організації системної роботи, спрямованої на формування умінь учнів створювати усне і письмове висловлювання, навичок культури мови.

Нові підходи до контролю результатів навчання. Вивчення російської мови на базовому і профільному рівні.

Наступність у вивченні російської мови між початковою, основною і середньою школою.

Розгляд складних мовних явищ в російській мові. Фонетика: поняття «фонема», фонематичний принцип російської мови. Морфеміка: поняття «морфема», «морф», «нульовий суфікс». Словотвір: різні класифікації способів творення слів, складні випадки визначення способу утворення слова, «критерій Винокура». Морфологія: класифікація частин мови, місце дієприкметника, прикметника, слів категорії стану, займенників, числівників, модальних слів в системі частин мови. Синтаксис: класифікація односкладних, видів підрядних речень.

Поняття «педагогічна технологія». Структура педагогічної технології.

Основні вимоги до застосування проектної форми навчання. Особливості проектної діяльності при навчанні російській мові і літературі в основній і середній школі.

Типологія проектів в основній і середній школі: з предметно-змістовної області: монопроекти (їх класифікація), міжпредметні проекти, надпредметні проекти; з домінуючої в проекті виду діяльності: дослідницькі, творчі, рольові та ігрові, інформаційні, прикладні.

Етапи роботи над проектом. Використання цифрових освітніх ресурсів при організації проектної діяльності. Дослідницькі проекти. Робота з обдарованими дітьми.

Технологія проблемно-діалогічного навчання школярів російській мові.

Технологія проблемного діалогу: методи, форми, засоби навчання (Є. Мельникова). Загальна характеристика методів навчання. Класифікації методів навчання. Методи постановки навчальної проблеми. Методи пошуку рішення навчальної проблеми.

Взаємозв'язок проблемно-діалогічних методів з формами і засобами навчання. Кухня країн читання і діалог з автором через текст. Види творчих завдань на третьому етапі роботи з текстом. Предметна специфіка проблемно-діалогічних методів.

Модель проблемно-діалогічного уроку російської мови в ОС «Школа-2100». Методичний апарат підручників розвиваючої системи. Рекомендації по використанню підручників на уроках російської мови.

Наочні і технічні засоби навчання на уроках російської мови. Загальна характеристика. Відео- і аудіоматеріал для постановки проблеми. Дидактичний матеріал для організації пошуку рішення навчальної завдання.

Технологія оцінювання навчальних досягнень учнів. Цілі, завдання, нормативні документи технології оцінювання освітніх досягнень (навчальних успіхів). Аналіз навчальних і дидактичних матеріалів технології оцінювання.

Проектування процесу оцінювання освітніх результатів на уроках російської мови. Реалізація правил технології оцінювання на уроках російської мови. Опис етапів введення

правил технології оцінювання. Алгоритми самооцінки. Методичні рекомендації до процесу спільної з учнями вироблення порядку оцінювання. Методика роботи з «Таблицями вимог» з російської мови.

Приблизний порядок введення в роботу школярів способу оцінювання за рівнями успішності.

ПИТАННЯ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1. Які з поставлених цілей уроку-практикуму у 8 класі на тему «Односоставные предложения» є навчальними, які – виховними, які – розвиваючими (варіант 1)?
2. Вирішення яких завдань передбачається при проведенні уроку-практикуму у 8 класі на тему «Односоставные предложения» (варіант 1)?
3. Яким за видом та формою є урок-практикум у 8 класі на тему «Односоставные предложения» (варіант 1)?
4. Які з поставлених цілей уроку-лекції у 5 класі на тему «Грамматическое строение фразеологизмов» є навчальними, які – виховними, які – розвиваючими (варіант 2)?
5. Вирішення яких завдань передбачається при проведенні уроку-лекції у 5 класі на тему «Грамматическое строение фразеологизмов» (варіант 2)?
6. Яким за видом та формою є урок-лекція у 5 класі на тему «Грамматическое строение фразеологизмов» (варіант 2)?
7. Які з поставлених цілей уроку-подорожі у 8 класі на тему «В страну Морфологию» є навчальними, які – виховними, які – розвиваючими (варіант 3)?
8. Вирішення яких завдань передбачається при проведенні уроку-подорожі у 8 класі на тему «В страну Морфологию» (варіант 3)?
9. Яким за видом та формою є урок-подорож у 8 класі на тему «В страну Морфологию» (варіант 3)?
10. Які з поставлених цілей уроку-підготовки до написання твору у 6 класі є навчальними, які – виховними, які – розвиваючими (варіант 4)?
11. Вирішення яких завдань передбачається при проведенні уроку-підготовки до написання твору у 6 класі (варіант 4)?
12. Яким за видом та формою є урок-підготовка до написання твору у 6 класі (варіант 4)?
13. Які з поставлених цілей уроку-майстерні у 7 класі на тему «Осень в звуках и красках» є навчальними, які – виховними, які – розвиваючими (варіант 5)?
14. Вирішення яких завдань передбачається при проведенні уроку-майстерні у 7 класі на тему «Осень в звуках и красках» (варіант 5)?
15. Яким за видом та формою є урок-майстерня у 7 класі на тему «Осень в звуках и красках» (варіант 5)?

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі коригуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності в оволодінні ним спеціальними дисциплінами.

Оцінку «**відмінно**» студент-випускник отримує за відповідь, в якій виявляються: досконале володіння основними методами та прийомами викладання філологічних дисциплін, посилання на першоджерела, самостійне і детальне формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне підключення до бесіди, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою

спілкування. Студент правильно розуміє суть завдання і, виконуючи його, правильно формулює думки, логічно послідовний у їх викладі, уміє обґрунтувати, аргументувати свою відповідь, зіставити мовні факти і зробити відповідні висновки. Відповідь має бути вичерпною, грамотно оформленою (відповідно до орфографічних, лексичних, граматичних та пунктуаційних норм).

Оцінку **«добре»** студент отримує, якщо виконує завдання відповідно до вимог, що відповідають оцінці **«відмінно»**, проте при відповіді припускається помилок. Оцінка **«добре»** може бути поставлена у випадках, якщо при загальній обізнаності в теорії і практиці дисципліни, студент-випускник значною мірою посилається на головний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо студент правильно розуміє суть завдання, але, виконуючи його, не зовсім чітко формулює думки, недостатньо конкретно проводить причинно-наслідкові зв'язки між мовними фактами, що свідчить про поверхневий характер знань студента з цього питання.

Оцінка **«незадовільно»** ставиться, якщо студент не вміє логічно викласти свої думки з матеріалу завдання, плутається в мовних фактах, хоча суть завдання розуміє. Відповідь недостатньо аргументована і обґрунтована.

Крім позначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути виражена від імені кваліфікаційної комісії подяку за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраної спеціальності і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активные формы преподавания литературы. М.: просвещение, 1991. 175 с.
2. Актуальные проблемы преподавания русского языка и литературы: Материалы II Региональной гуманитарной научно-практической конференции (Томск, 26 августа 2016 г.). Сост. С.Г. Малярова; Отв. ред. Р.Б. Щетинин. Томск, 2016. 173 с
3. Валгина Н.С. Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов. Допущено УМО для студентов вузов, обучающихся по филологическим специальностям и направлениям. URL: <http://www.hiedu.ru/e-books/xbook050/01/part-011.htm> (дата звернення: 16.12.2018).
4. Воителева Т.М. Теория и методика обучения русскому языку: учеб.пособие для вузов. М.: Дрофа, 2006.
5. Методические указания к факультативному курсу «Теория и практика сочинений разных жанров»: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1990. 126 с.
6. Мудрак М. А. Вплив нетрадиційних завдань на формування літературно-творчих здібностей старшокласників. Обдарована дитина, 1998, № 7. с. 8-11.
7. Светловская Н. Н. Методика внеклассного чтения: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1977. 207 с.
8. Теория и методика преподавания литературы. Обзорный курс. URL: <http://filfucker.ru/shpargalki/metodika-prepodavaniya-literaturi-mpl> (дата звернення: 16.12.2018).

ДОДАТОК 1 ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ У 5 – 9 КЛАСАХ

ВАРІАНТ 1. УРОК-ПРАКТИКУМ У 8 КЛАСІ

Урок-практикум. Тема уроку: Односоставные предложения.

Цели урока:

- а) формировать умение различать типы односоставных предложений по смысловым и грамматическим признакам, научить пользоваться односоставными предложениями в тексте;
- б) развивать навыки построения рассуждения на лингвистическую тему, совершенствовать умения выполнять тестовую работу;
- в) приобщать учащихся к культуре.

I. Оргмомент. Формулировка задач урока.

Слайд 1

II. Практикум.

Задание 1. Вспомним теоретический материал.

Какие предложения называются односоставными? Назовите типы односоставных предложений. Далее работа по повторению ведется с использованием презентации. Заголовки слайдов показываются после ответа ученика. Докажите, что представленные на слайде предложения, односоставные. Назовите способ выражения главного члена предложения. Сделайте вывод о типе односоставных предложений.

Слайд 2

Слайд 3

Слайд 4

Слайд 5

Слайд 6

Задание 2. Компьютерное тестирование.

Работа с материалами компьютерного комплекса «1С: Репетитор. Русский язык» (тема «Односоставные предложения»). Работа с тренировочной частью программы. Результаты тестирования анализируются, разбираются случаи, вызвавшие наибольшее затруднение.

Задание 3.

Вы справились с определением типа односоставных предложений, когда задания были составлены из набора отдельных предложений. Гораздо труднее это делать в тексте. Основано оно на тексте о художнике Серове В.А.

Слайд 7

Всмотритесь в его автопортрет.

Один ученик читает текст. Затем ребята самостоятельно выполняют задание.

В.А.Серов Автопортрет, 1880-е годы

(1) Жил на русской земле художник – Валентин Александрович Серов. (2) Давно нет тех, кто был с ним знаком, встречался. (3) Но, когда они жили, когда можно было поговорить, скажем – с П.Д.Кориным, если речь заходила о Серове и молодые художники спрашивали: «А что было главным в Серове-человеке?» – отвечали не задумываясь: «Достоинство». (4) Оно органично проявлялось во всем: в манере держаться, в желании и нежелании общаться, в немногословности... (5) Серова называли совестью художественного мира. (6) Заработать подобную славу непросто. (7) Серов, кажется, и не старался. (8) Такова была его суть, натура – открытая, честная. (9) В большом и малом он оставался верным своему слову человеком. (10) Серов выходит из состава Академии художеств в знак протеста против расстрела демонстрантов 9 января 1905 года, когда действия властей оказались несовместимыми с его представлениями о морали, совести... (11) В современной Серову художественной среде замечали: «Не только дети, но и внуки отличались скромностью, сдержанностью, вежливым достоинством». (По Е.Г.Киселевой)

1. В каком предложении содержится тема текста?

- 1) 3
- 2) 4
- 3) 8
- 4) 11

2. Определите стиль и тип речи.

- 1) научный стиль, описание
- 2) публицистический стиль, рассуждение
- 3) художественный стиль, повествование
- 4) научный стиль, рассуждение

3. Какое из перечисленных предложений связано с предыдущим с помощью личного местоимения?

- 1) 3
- 2) 4
- 3) 8
- 4) 9

4. Из 5 предложения назовите словосочетание, в котором использована связь согласование.

5. Среди предложений 1 – 5 назовите сложные предложения, в которых одна из частей является односоставным безличным предложением.

6. Какой из типов односоставных предложений встретился среди предложений 5 – 10?

- 1) назывное
- 2) определённо-личное
- 3) обобщённо-личное
- 4) неопределённо-личное

Задание 4.

Потренируемся в использовании односоставных предложений в тексте. Перед вами репродукция одной из самых известных картин Серова В.А. – «Девочка с персиками».

Слайд 8

Выполните ее описание, включая в сочинение разные типы односоставных предложений.

По окончании творческой работы прослушиваются и рецензируются 2-3 сочинения.

Подведение итогов урока.

ВАРІАНТ 2. УРОК-ЛЕКЦІЯ У 5 КЛАСІ

Грамматическое строение фразеологизмов

Урок-лекция.

Тема урока: Фразеология русского языка.

Цели: систематизировать и углубить знания по фразеологии как разделе науки о языке, формировать умения различать фразеологизмы по структуре, определять их синтаксическую роль, употреблять фразеологизмы в речи с целью её обогащения.

Ход урока:

I. Оргмомент. Формулировка задач урока.

II. Лекция учителя (сопровождается демонстрацией презентации, подготовленной в PowerPoint).

Слайд №1

Четырехлетняя девочка спросила у матери, скоро ли наступит лето.

- Скоро. Ты и оглянуться не успеешь. Девочка стала как-то странно вертеться. – Я оглядываюсь, оглядываюсь, а лета всё нету... Другой ребенок услышал выражение „они живут на ножах” и представил себе, что существуют большие ножи, на лезвиях которых

лежат и сидят какие-то странные люди. В основе этих забавных случаев, рассказанных К. Чуковским в книге „От двух до пяти”, лежит сложное и интересное явление русского языка. Кроме отдельных слов с самостоятельными значениями, из которых мы составляем в речи словосочетания и предложения, в русском языке есть еще и более сложные языковые единицы – устойчивые сочетания слов. В этих выражениях слова теряют свою самостоятельность, и смысл имеет только всё выражение в целом. Так, не успеешь оглянуться в приведенном примере значит „скоро”, живут на ножах – „враждуют”. Количество таких выражений в русском языке достигает несколько десятков тысяч. Как вы уже знаете, изучением их занимается фразеология – особый раздел лингвистической науки. Слово фразеология происходит от двух греческих слов: фразис – „выражение” и логос – „учение”. Этим термином называют и весь состав таких выражений в языке.

Слайд №2

Фразеологизмы русского языка могут различаться своей грамматической структурой. По грамматической структуре их можно разделить на два основных разряда. Первый разряд составляют фразеологизмы, имеющие грамматическую структуру предложения, например: бабушка надвое сказала, след простыл, как корова языком слизала. Второй разряд – это фразеологизмы со структурой словосочетания: сесть в калошу, авгиевы конюшни, властитель дум. Фразеологизмы со структурой предложения менее многочисленны в русском языке. Фразеологизмы со структурой словосочетания различаются по тому, какие части речи они в себя включают и какое слово в них является грамматически главным. По грамматически главному слову различаются два типа фразеологизмов: именные и глагольные. У именных фразеологизмов грамматически господствующим, главным словом бывает чаще всего имя существительное: белые мухи, эзопов язык, гвоздь программы, злоба дня. Однако есть фразеологизмы, грамматически главным словом которых выступает имя прилагательное: легкий на подъем, тугой на ухо. Глагольные фразеологизмы включают в свой состав глагол как грамматически главное слово плюс имя существительное или наречие, например: ходить козырем, заваривать кашу, видеть насквозь. К фразеологизмам со структурой словосочетания примыкают такие фразеологизмы, которые содержат слова, связанные сочинительной связью: ни рыба ни мясо, ни дна ни крыши, без сучка без задоринки.

Слайд №3

В составе предложений фразеологизмы могут выполнять роль любого члена предложения. Однако чаще всего они бывают обстоятельствами или сказуемыми. Например: – А будешь разговаривать – так вспрысну, что до новых веников не забудешь! (М.Е.Салтыков-Щедрин). В этом предложении фразеологизм выполняет роль обстоятельства. Фразеологизмы в предложениях могут выступать и в роли сказуемого: А вот что потом, после своей ошибки, человек делает – это другой вопрос! Твой отец Лазаря никому не пел (ср.: не жаловался). Встал за свой станок и стоял за ним, пока жил (К.Симонов). Реже используются фразеологизмы в качестве других членов предложения – в роли определения: На той стороне в колхозном сарае нас ожидал старенький, выдавший виды (т. е. „сильно поношенный, долго бывший в употреблении”) „виллис”, оставленный там еще зимою (М.Шолохов); в роли дополнения: Мы увидели на клумбе анютины глазки; в роли подлежащего: Лучевая болезнь очень опасна. В качестве дополнений и подлежащих употребляются преимущественно фразеологизмы терминологического характера, например: названия цветов, трав (пастушья сумка, ивановы кудри и т. д.), медицинские названия (берцовая кость, слепая кишка и т. д.). Фразеологизмы со структурой предложений также употребляются в роли определенных членов предложения, хотя внешне они и сходны с самостоятельными предложениями. Так, фразеологизм где раки зимуют употребляется и в роли дополнения (сравните: узнать (что?) трудности). Бросив трубку после разговора со Смолкиным, Вертилин отправился в Автотрест. Пусть не думают, что его можно взять

голыми руками, он еще покажет этой базе, где раки зимуют (А.Рыбаков).

Слайд №4

Воспроизводство и устойчивость фразеологических единиц проявляются прежде всего в том, что они представляют собой известное смысловое единство. При этом значение фразеологизма в целом и составляющих его компонентов может быть различным. Впервые заметил это Виноградов Виктор Владимирович, семантическая классификация фразеологизмов которого сейчас является общепринятой. Согласно этой классификации, все фразеологические единицы делятся на 3 разряда: фразеологические сращения, фразеологические единства, фразеологические сочетания.

Слайд №5

Фразеологические сращения – это абсолютно неделимые фразеологизмы, значение которых совсем не зависит от лексического состава, от значений компонентов и так же условно и произвольно, как значение немотивированного слова-знака. Тесная семантическая спаянность компонентов фразеологических сращений может закрепляться и поддерживаться рядом условий: 1) наличием непонятных устаревших слов – попасть впросак – (ранее просак – „станок”); 2) наличием грамматических архаизмов – спустя рукава – (сейчас „спустив”); 3) отсутствием в пределах фразеологического сращения живой синтаксической связи между словами – чем свет, из рук вон – никакой тип связи не определяется.

Слайд №6

Фразеологические единства, как и фразеологические сращения, семантически неделимы, но в них целостное значение мотивировано значением составляющих слов. Слова, входящие в их состав, могут иметь и прямое значение, например: держать камень за пазухой, сматывать удочки. Части их могут отделяться другими словами. Сравните: первый блин комом – первый блин у неё комом.

Слайд №7

Фразеологические сочетания – это такие обороты, в которых имеются слова как со свободным, так и со связанным значением. В них слова с несвободными значениями выполняют семантическую подстановку, замену, например; скоропостижная смерть – „внезапная смерть”, расквасить нос – „разбить нос”.

Слайд №8

На этом слайде приведены примеры, которые ученики, рассуждая, относят к той или иной группе фразеологических единиц.

Слайд №9

Фразеологизмы русского языка чаще всего бывают однозначными, т.е. употребляются с одним постоянным значением. Так, только одно значение имеют фразеологизмы во весь дух – „быстро”, прикусить язык – „замолчать”, лед тронулся – „положено начало какому-то делу”, заморить червячка – „слегка перекусить” и т. д. Однако многие фразеологизмы имеют по два или даже более значений. Например, фразеологизм собраться с силами имеет два значения: 1) „накапливать силы, отдыхая”, 2) „превозмогнуть страх и решиться на что-то”. Различие значений фразеологизма проявляется в его сочетаемости со словами. Так, фразеологизм что есть силы в значении „быстро” сочетается со словами, обозначающими движение, - с глаголами бежать, нестись, удирать: Алексей бежал за ней что есть силы, видя перед собой только пестрое пятно ее легкого цветастого платья (Б.Полевой). Во втором значении этот фразеологизм употребляется с глаголами кричать, орать, реветь (громко): Малыш заревел что есть силы. Связь между разными значениями многозначного фразеологизма не утрачивается. Часто такая связь является результатом переноса значения. Насекомое божья коровка считается в народе безвредным, тихим, никому не мешающим. Это название было перенесено на человека, а само выражение божья коровка получило новое значение: „тихий, безобидный, не умеющий постоять за себя человек”

Слайд №10

Как и в лексике, во фразеологии с многозначностью тесно связано явление омонимии.

Если между разными значениями фразеологизмов, состоящих из одних и тех же слов, нет никакой связи, то эти фразеологизмы признаются омонимами. Фразеологизмы-омонимы могут возникать на основе различных явлений. Первый путь – когда исходным является один и тот же предмет, но различны его признаки. Так, два фразеологизма, совершенно разные по значению, возникли в русском языке в связи с образом петуха: пустить петуха – „фальшиво воспроизвести мелодию, пропеть не тот звук” и пустить петуха – „поджечь”. В одном случае выражение связано с пением петуха, во втором – с его внешним видом: красный петух напоминает пламя, и фразеологизм этот иногда употребляется со словом красный: пустить красного петуха.

Слайд №11

В русском языке одно и то же значение можно выразить не только разными словами, но и разными фразеологизмами. Например: „опытный человек” – тертый калач, стреляный воробей; „темно” – ни зги не видно, тьма кромешная, хоть глаз коли (выколи). Такие фразеологизмы составляют в языке синонимический ряд. Фразеологизмы-синонимы могут различаться оттенками значений или полностью совпадать по значению. Совпадают по значению фразеологизмы от корки до корки и от доски до доски, У синонимов на краю света и куда ворон костей не заносил есть смысловое отличие: второй фразеологизм означает не только „очень далеко”, но и в „труднодоступном месте”. Фразеологизмы-синонимы могут быть одинаковыми по грамматическому строению (тертый калач – стреляный воробей) или различными, чем отличаются от лексических синонимов (которые всегда относятся к одной части речи), например: со всех ног – только пятки засверкали.

Слайд №12

Между фразеологизмами русского языка, как и между словами, бывают отношения антонимии. Фразеологизмами-антонимами называются такие, которые противоположны по значению. Фразеологизмы-антонимы характеризуют явление с одной стороны, но противоположны. Так, человек может быть определен по его росту; с версту коломенскую – „очень высокий” – от земли не видать – „очень низкий”; по его внешнему виду, отражающему состояние здоровья: кровь с молоком – „здоровый вид” – краше в гроб кладут – „болезненный, плохой вид”. Фразеологизмы-антонимы могут состоять из разных слов (возносить до небес – втапывать в грязь, ни зги не видно – хоть иголки собирай) или иметь некоторые одинаковые слова в своем составе (с легким сердцем – с тяжелым сердцем, жить своим умом – жить чужим умом).

Слайд №13

Все фразеологизмы русского языка можно разделить по происхождению на две группы: фразеологизмы русского происхождения и заимствованные. Подавляющее большинство русских фразеологизмов возникло в самом русском языке или досталось русскому языку от языка-предка. Таковы водой не разольешь – „очень дружны”, медвежья услуга – „неумелая услуга, плохая помощь”, лезть на рожон – „предпринимать что-то рискованное, заведомо обреченное на неудачу”, семи пядей во лбу – „очень умный”, человек в футляре (из рассказа А.П.Чехова) и многие другие.

Каждое ремесло на Руси оставило след в русской фразеологии. От плотников ведет свое начало фразеологизм топорная работа, от скорняков – небо с овчинку показалось – „испугался”. Новые профессии дали новые фразеологизмы. Из речи железнодорожников русская фразеология взяла выражение зеленая улица – „свободный путь; успешное продвижение чего-либо”, из речи механиков закручивать гайки – „повышать требования”.

Во фразеологии отражаются разные стороны жизни народа. Успехи нашей страны в освоении космического пространства способствовали возникновению фразеологизма выйти на орбиту – „добиться хороших результатов, успеха”.

Заимствованные фразеологизмы делятся на заимствованные из старославянского языка и заимствования из западноевропейских языков. Старославянские фразеологизмы закрепились в русском языке после введения христианства. Чаще всего они имеют книжный

характер. Таковы, например, притча во языцех – „предмет всеобщего обсуждения”, ищите и обрящите – „ищите и найдете”, метать бисер перед свиньями – „напрасно доказывать что-то людям, которые не могут этого понять и оценить” и др.

Фразеологизмы, заимствованные из западноевропейских языков, включают в себя древнейшие заимствования из латинского или древнегреческого языков (например, из латинского: *терра инкогнита* – „нечто неведомое”, буквально – „неведомая земля”). Более поздними являются заимствования из французского (иметь зуб против кого-нибудь), немецкого (разбить наголову), английского (синий чулок – „о женщине, утратившей женственность, занимающейся только учеными делами”) языков. Среди заимствованных фразеологизмов различаются заимствования „чистые”, т.е. без перевода, и фразеологические кальки. При заимствовании без перевода сохраняется подлинное звучание фразеологизма в родном языке (*терра инкогнита*), при калькировании используется пословный перевод соответствующими словами русского языка, поэтому такие фразеологизмы внешне не отличаются от исконно русских, например: *синий чулок* (из английского), *хранить молчание* (из латинского языка). Значительное число фразеологизмов заимствовано из древнегреческой мифологии. С греческими мифами связаны, например, такие выражения:

Ящик Пандоры. Иносказательно – „источник несчастий, неприятностей”. Фразеологизм связан с мифом о Пандоре, получившей от бога Зевса закрытый ящик, наполненный всеми земными бедствиями и несчастьями. Любопытная Пандора открыла ящик, и оттуда вылетели человеческие несчастья.

Авгиевы конюшни. О запущенном помещении или о беспорядке. Связано с мифом о Геракле, очистившем огромные конюшни царя Авгия.

Слайд №14

На слайде представлены словарные статьи, иллюстрирующие особенности толкования фразеологических единиц в „Словаре русского языка” С.И. Ожегова и в „Фразеологическом словаре русского языка” под редакцией А.И. Молоткова. В словаре под редакцией А.И. Молоткова фразеологизмы помещаются в алфавитном порядке составляющих их компонентов, причем каждый из объясняемых оборотов указывается столько раз, сколько в нем компонентов. В словарной статье за стилистической пометой сообщается значение фразеологического оборота и указываются его формы. Затем идут примеры, подтверждающие данное значение, даются синонимы и антонимы объясняемого оборота. В отдельных случаях словарная статья заканчивается сведениями о происхождении толкуемого оборота.

В „Словаре русского языка” С.И. Ожегова фразеологизм толкуется в той же словарной статье, что и слово, после определенного значка #, дается стилистическая помета.

III. Закрепление. Используется тестовое задание по теме „Фразеология” компьютерного комплекса „1С: Репетитор. Русский язык”.

Подведение итогов урока.

Домашнее задание.

Ответьте на вопросы:

1. Что общего у фразеологизмов и слов и чем они различаются?
2. Почему возникают в языке фразеологизмы, несмотря на то, что их значения можно выразить отдельными словами?
3. Можно ли рассказать о чем-то только с помощью фразеологизмов? Почему?
4. Чем объяснить, что многие фразеологизмы прошлого в настоящее время оказались забытыми?
5. Какую грамматическую роль выполняют в речи фразеологизмы?

Задания по выбору:

1. Подготовить сообщение на тему „Фразеологизмы русского языка” (для учащихся начальных классов).
2. Написать небольшое сочинение на тему „Новые фразеологизмы в русском языке”.

ВАРІАНТ 3. УРОК-ПОДОРОЖ У 9 КЛАСІ

Урок-путешествие в страну Морфологию, 9 класс

План – конспект урока русского языка по теме: „Морфология”

Тема: Морфология. Общее понятие о частях речи. Самостоятельные и служебные части речи. Междометие.

Цель урока:

дать учащимся представление о системе частей речи в русском языке, учить детей распознавать части речи в тексте;

- развивать коммуникативную, самообразовательную компетентность;
- воспитывать интерес к русскому языку, литературе и культуре.

Оборудование:

- компьютер,
- учебник,
- сигнальные карточки,
- мишень.

ХОД УРОКА

I. Организационный момент.

- Доброе утро, дети. Давайте с вами поздороваемся (звучит стихотворное приветствие)
- А сейчас проверяем Вашу готовность к уроку. Сегодня нам понадобятся учебники, тетради, ручки, дневники . Все готовы ?
- Сейчас мы отправимся в плавание по удивительной стране – Русский язык. На прошлых уроках мы побывали в некоторых государствах русского языка – фонетике, лексикологии. А кто сможет мне напомнить, что это за разделы языка? (ответы детей).

II. Объявление темы и цели урока.

- Молодцы, вы все запомнили. Наше путешествие начинается. Мы отправляемся в страну Морфологию, которая лежит на трех островах. Но чтобы мы не заблудились в морских просторах, нам нужна карта! К счастью, одну такую волшебную карту мне подарил один мой знакомый моряк. (открывается презентация, карта)
- Ой, что же это с ней? Все названия стерты! Это, наверно, оттого, что картой давно не пользовались. Но все еще можно исправить, достаточно только разгадать загадки волшебной карты и названия снова появятся. А в конце нашего путешествия мы сможем сказать, из каких островов состоит страна Морфология. Ну что отправляемся в путь?
- Откройте свои тетради, запишите сегодняшнее число, классная работа и тему нашего урока: «Морфология».
- Но чтобы в пути у нас не возникало «бунтов на корабле», есть несколько правил :

1. Отвечая на вопросы, поднимать руку.
2. Не выкрикивать.
3. Не мешать другим отвечать на вопросы.

III. Изучение нового материала.

1.Самостоятельные части речи

1. Имя существительное

- Первый остров , на который мы попали, состоит из шести частей.
- Вот первое задание карты: необходимо при помощи ключа разгадать криптограмму, в которой зашифровано название страны (презентация)

Имя существительное

12; 5; 6; 4; 1; 2; 3; 4; 7; 8; 12; 7; 3; 9; 10; 11; 13; 3;

- Вы уже раньше познакомились с именем существительным, вспоминайте, что это такое (дети говорят определение).

- А теперь выпишите из данного текста имена существительные и устно поставьте к ним вопрос. Задание следует выполнять в тетради с красной строки.

Лес в полном смысле звенел. Я узнавал тонкий, острый свист синиц, клещанье дроздов, тревожные переделки сорок.

- Молодцы! Смотрите, появилось первое название.

2. Имя прилагательное

- Следующая страна острова – это часть речи, которая обозначает признак предмета и отвечает на вопросы Какой? Какая? Какое? Какая же это часть речи?

- Правильно, это имя прилагательное. Имя прилагательное – это слово, прилагаемое к существительному для обозначения его свойств или качеств. Имя прилагательное согласуется с именем существительным в роде, числе, падеже. А давайте и мы попробуем правильно записать данные словосочетания.

В (дальней) походе, с (неожиданная) радостью, на (розоватые) облаках, к (раскидистая) ели, на (могучий) дубе.

- Умницы, как быстро вы справились с заданием. Вот и еще одно название появилось на нашей карте.

3. Глагол

- А попробуйте определить, к какой части речи относятся эти слова : слышать, читать, рисовать..

- Да, действительно это глаголы. Давайте сформулируем правило. Глагол – это часть речи, которая обозначает предмет и отвечает на вопросы что делать? Что сделать?

- К данным глаголам подберите близкие по значению глаголы – синонимы и запишите их:

Смотреть –..., сказать –... , желать –

4. Имя числительное

Вот уже три названия на нашей карте, а какая же это часть речи слово три?

- Действительно, это имя числительное, оно обозначает количество предметов или порядок при счете и отвечает на вопросы сколько? который? Придумайте самостоятельно и запишите три числительных в тетрадь. А Галя нам прочитает, что она написала.

Физкультминутка.

5. Местоимение

- Посмотрите, опять криптограмма :

Местоимение

4; 3; 5; 2; 6; 1; 4; 3; 7; 1; 3;

- Что за странное название- местоимение? Если вначале слова добавить букву В, а с конца убрать Е то получается вместо имени. Давайте попробуем разобраться, зачем нужна такая часть речи. Обратите внимание на текст:

Наша школа новая. Школа построена в прошлом году. Здание школы имеет четыре этажа. Здание снаружи очень красиво.

- Не кажется ли вам, что здесь что-то «режет глаз»?

- Конечно, повторяются одинаковые слова. А можем ли мы этот текст исправить? (устно) Проверьте себя.

Наша школа новая. Она построена в прошлом году. Здание школы имеет четыре этажа. Оно снаружи очень красиво.

- Вот и пятое название открылось.

6. Наречие

- Опять какое-то непонятное слово на непонятном языке. Да это же ребус! чие

ре

- Попробуем его разгадать. Отлично, это слово – наречие. Наречие обозначает признак действия и отвечает на вопросы где? когда? как? послушайте, какую сказку я вам расскажу.

1. Проделки наречий

Наречия легко образуются из других слов. И это неслучайно. Наречия появились в русском языке позже других частей речи. Имена и глаголы к тому времени уже растащили почти все слова по своим владениям. Вот и пришлось наречиям приманивать к себе чужие слова. Проще всего это оказалось сделать с некоторыми прилагательными. Заменял в слове хороший окончание суффиксом -о- и получилось замечательное наречие. Хорошо!

Потом наречия добрались и до существительных. Тут работы оказалось побольше: предлог превратить в приставку, окончание – в суффикс. Зато из одного существительного получается целая куча наречий: было существительное верх, а получились наречия вверху, вверх, наверху, наверх, кверху, сверх, сверху и даже верхом – очень полезное слово, если нужно объяснить, что кто-то любит ездить верхом, а не в телеге.

Очень понравилось это наречиям. Попробовали они проделать тот же фокус с прилагательными, которые не хотят превращаться в наречия с помощью суффикса -о-. Получается? Вот прилагательное новый. С суффиксом -о- наречие от него не получается, а с разными приставками и суффиксами – сколько угодно: заново, наново, снова, вновь. Совсем по-новому ведет себя слово!

Потом добрались наречия и до числительных, и даже до глаголов. Из двое получилось вдвоем и надвое, из скакать — вскачь и на скаку, из догонять – вдогонку, из обнимать – в обнимку.

Рады наречия. А ученики не очень. Уж чересчур похожи эти наречия на имена существительные с предлогами. Поди разберись, когда как писать – слитно или раздельно. а то еще некоторые наречия любят писаться вообще по-особому – через черточку. Вот и приходится все время быть настороже, чтобы не ошибиться.

- А сейчас мы образуем наречия от разных частей речи:

Красивый – красиво

Низ – внизу

Правый – направо

Близкий – близко

- Мы разгадали все шесть названий частей острова. А кто сможет сказать, какими словами называются эти все части речи? (Самостоятельные части речи)

2. Служебные части речи

1. Предлог

- Однако у нас впереди осталось еще два острова, не задерживаемся, плывем дальше.

- Какое странное стихотворение, кажется, здесь чего-то не хватает.

Рыхлый снег темнеет ... марте,

Тают льдинки ... окне,

Зайчик бегает ... парте

И ... карте, ... стене.

- Конечно, здесь не хватает предлогов. Они нам нужны для связи слов в предложении. Смотрите, появилось новое название, значит, мы правильно выполнили задание.

Физкультминутка.

2. Союз

- А теперь мы должны найти отличия в смысле приведенных предложений

Дети ходили в лес за ягодами и грибами.

Дети ходили в лес за ягодами, а не за грибами.

- Чем отличаются предложения? (смыслом) При помощи чего меняется смысл? Как называется эта часть речи ?

- Союз – часть речи, которая служит для связи однородных членов предложения и простых предложений в составе сложного.

- Придумайте и запишите предложение с союзом **и** или **а**

3. Частица

- А эти жители страны сами говорят за себя.

*Мы, - промолвили частицы, -
Можем с каждым подружиться,
Выражаем утверждение,
Отрицание, сомнение.
Частицы ЖЕ, НИ, ЛИ*

- Частицы вносят дополнительные оттенки в значения других слов или предложений. Придайте данному предложению значения отрицания, сомнения, утверждения. Нам интересно название второго острова.

- А кто скажет название второго острова? (служебные части речи)

3. Междометие

- Остался только третий остров. Он называется междометие. Прослушайте стихотворение найдите междометия и определите их роль в речи.

Сердце так и гложет страх. Ах!
Ох, не помню, как назло!
Вот бы нынче повезло!
Я по списку дальше всех! Эх!
Ох, беда уже близка!
Так и ждет меня доска.
Если б кто-нибудь помог. Ох!
Ух, захватывает дух.
Ух! Ах, эх, ох.
Ух, не вызвали!

- Междометия выражают эмоции и побуждения, но не называют их. Приведите три примера междометий.

IV. Закрепление изученного материала.

- Вот наша карта и открылась полностью. Посмотрите на нее и скажите, что же мы сегодня изучали на уроке (части речи). Так из каких же частей речи состоит страна **МОРФОЛОГИЯ**?

- А в качестве закрепления изученного материала я вам предлагаю в предложении Мы сегодня изучали части речи определить части речи, пользуясь таблицей на странице учебника № 173.

V. Подведение итогов урока. Релаксация.

- Урок наш закончен, и я попрошу вас взять ваши кружочки и «выстрелить» в мишень – на красный фон прикрепляют кружочки те, кто все понял, на желтый – те кто не совсем все понял, и на синий – те, кто ничего не понял на нашем уроке.

ВАРІАНТ 4. УРОК-ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ ТВОРУ У 6 КЛАСІ

Конспект урока русского языка в 6 классе.

Тема. Подготовка к сочинению по картине **К.Ф. Юона „Русская зима. Лигачёво”**.

Мороз и солнце, день чудесный

А.С. Пушкин

Цели урока:

- обучать словесному описанию картины;

- развивать связную речь учащихся;
- учить умению высказывать мысли, используя простые предложения, осложнённые ПО и ДО, вводными конструкциями, и сложные предложения;
- прививать любовь к искусству и родной природе;

Оборудование: репродукция картины Юона „Русская зима. Лигачёво” (вкладыш учебника „Речь”); запись музыкальной композиции „Зима” из „Времен года” П.И. Чайковского.

Ход урока.

1. Слово учителя.

Учитель. Известный русский художник Юон Константин Фёдорович жил и работал в основном в Москве и подмосковном местечке Лигачёво. Он любил рисовать портреты, памятники архитектуры и пейзажи любимых мест. Ребята, а что означает слово „пейзаж”?

Ответ: Пейзаж – это картины природы.

Учитель. Правильно. Вот их и рисовал художник. Пейзажи родного Подмосковья запечатлены на картинах Юона „Мартовское солнце. Лигачёво”, „Весенний солнечный день”, „Конец зимы. Полдень”. Кроме рисования, Юон занимался изучением истории и теории искусства. Он являлся доктором искусствоведения. Сегодня мы познакомимся с одной из лучших картин мастера – „Русская зима. Лигачёво”. Перед вами репродукция картины. Что означает слово „репродукция”?

Ответ: Уменьшенная копия картины.

Учитель: Ребята, кто знает, где хранится подлинник этой картины?

Ответ: Эту картину сейчас можно увидеть в Третьяковской галерее в Москве.

Учитель: Давайте посмотрим репродукцию ещё одной картины Юона о зиме.

Ребята рассматривают репродукции картины „Конец зимы. Полдень” на 2-ом вкладыше.

Учитель: Можно ли определить, что на картинах Юона изображена русская зима. Что это подтверждает? Давайте посмотрим, что по этому поводу говорится в упражнении 84 (II).

2. Беседа по картине.

Учитель: Что изображено на картине?

Ученики: На картине изображён зимний день в подмосковном посёлке Лигачёво, зимние забавы детей и каждодневные заботы взрослых.

Учитель: Какое время дня изобразил художник?

Ученики: Скорее всего, время к обеду, потому что ранним утром играть на улице очень холодно, а к обеду теплеет, и самое время – поиграть и покататься на санках.

Учитель: Как вы думаете, какие строчки стихотворений русских поэтов подойдут для описания картины?

Ученики: Строчки из стихотворения А.С. Пушкина „Зимнее утро”.

Учитель зачитывает строчки из романа „Евгений Онегин” со слов „Зима. Крестьянин, торжествуя...”

Учитель: Что можно сказать о снеге, изображённом на картине? Воспользуйтесь примерами из упражнений § 9 (упр. 83 II, 84).

Ученики: Снег белый и пушистый, как одеяло. Он покрывает землю, словно мягкое покрывало, под которым она дремлет до весны. Снег лежит и на крышах домов, и на ветках деревьев, и от этой белизны слепит глаза. Он скрипит по ногам, и этот скрип, словно музыка раздаётся вокруг.

Учитель. Замечательно. Теперь опишите деревья, которые изображены на картине художника.

Ученик: Могучие деревья, словно великаны, прогнулись под тяжестью снега. Сказочная красота иная на их ветвях напоминает русское кружево. Как будто мастерицы потрудились над узором белой шали и, выполнив работы, набросили эту шаль на ветви

деревьев. Заденешь ветку рукой, и с неё, словно тяжелая шапка, свалится ком снега на голову или попадёт за воротник. А ветка слегка качнётся и снова замрёт, словно во сне.

Учитель. Красивая картина у нас получается. Много сравнительных оборотов и олицетворений. Кстати, что называется олицетворением, и зачем мы его используем в тексте описание?

Ученик: Олицетворение - такое художественный приём, при котором мир природы, предметы, животные отождествляются с миром людей. Таким образом, неживой предмет выполняет действия живого. Сравнение получается красочным, ярким, за счёт этого красочным, ярким и выразительным становится и весь текст.

Учитель. Но картина будет не полной, если мы ничего не скажем о занятиях людей, изображённых на картине. Давайте сначала попробуем описать занятия самых маленьких героев репродукции. Кто сможет сделать это?

Ученик: Зима-проказница не испугала людей морозом и снежностью. Маленьким жителям посёлка это только в радость. Они так долго ждали снега, что как только он выпал, они высыпали на улицу, чтобы покататься и поиграть в снежки. Давно были готовы к работе санки. Садись, – и с горы вниз с ветерком. Собаки тоже не отстают от своих хозяев. Они стараются обогнать летящие санки, поймать снежки, путаются под ногами, хватают за штанины и валят ребятишек в сугроб. И непонятно, что громче: весёлые крики детей или заливистый лай собак.

Учитель: очень хорошо. А что же в это время делают взрослые жители Лигачёва. Неужели они сидят в теплых домиках и выглядывают в окна?

Ученик: Нет, конечно, мы видим, что зима – не время для отдыха, хотя все основные приготовления к зиме уже давно закончены. На заднем плане репродукции мы видим домики, в которых идёт трудовая жизнь. Зимой темнеет рано, и пока ещё светло, женщины, наверное, готовят вкусный ужин и наводят порядок в дома, а мужчины в это время выполняют самую трудную работу. Они запрягли лошадей, чтобы отправиться в город за продуктами или в ближайший лесок за дровами. Ведь будут в доме дрова, будет и тепло.

Учитель: Что же хотел нам сказать художник своей картиной? Что вы чувствуете, глядя на эту картину?

Ученик: Он хотел сказать, что очень любит русскую зиму, пушистую и снежную, и не в городе, а именно в деревне. Смотришь на эту репродукцию и становится немного грустно оттого, что за окном не видишь такого же снега, пока не можешь покататься с горки и поиграть в снежки.

III. Заключительное слово учителя (на фоне музыки Чайковского)

Учитель: Как прекрасна и сказочна русская зима в Подмосковье, где никто не посыпает солью дорожки, где не расчищают снегоочистители дороги! Именно здесь понимаешь, что всё вокруг родное, близкое. Много снега – значит, будет в деревне богатый урожай. Да, у нас пока нет снега, но зима – хитрая и коварная волшебница. Сегодня снега нет, а завтра завалит по самые ворота. Этим она и прекрасна, русская зима - кудесница, которую воспевают художник. Нам, ребята, повезло, мы живём рядом с природой, которая успокаивает, радуется, возвеличивает душу, побуждает создавать такие произведения, как картины Юона.

Звучит отрывок из стихотворения о зиме.

IV. Запись плана и ключевых слов в тетради.

План.

- 1. Слово о художнике К.Ф. Юоне.
- 2. Описание картины К.Ф. Юона „Русская зима. Лигачёво”.
 - 1) Белый и пушистый снег.
 - 2) Снежные деревья-великаны.
 - 3) Забавы маленьких селян.
 - 4) Привычные заботы взрослых.

5) Как хороша русская зима в Лигачёво!

Во время беседы учитель выписывает ключевые слова (и их синонимы), которые дети могут использовать в своём сочинении - описании.

Пушистый снег, сказочная красота, снежная белая шаль, волшебное кружево, скрипучий снег, тяжёлая шапка снега, снежная зима, морозная дымка, привычные заботы, зимние забавы, коварная и хитрая волшебница, русская зима-кудесница, русская зима – кудесница, богатый урожай, снежная зима, первый долгожданный снег.

V. Подведение итогов урока. Оценки.

VI. Домашнее задание. Написать сочинение – описание по картине Юона „Русская зима. Лигачёво.”

ВАРІАНТ 5. УРОК-МАЙСТЕРНЯ У 7 КЛАСІ

Урок-мастерская „Осень в звуках и красках” 7 класс (2 часа)

Цель:

- - развитие творческих способностей,
- - развитие речи учащихся,
- - обучение работе в коллективе

Оборудование:

- - репродукции картин осени русских художников,
- - стихотворения об осени русских поэтов,
- - диск с музыкой А. Вивальди „Времена года” (композиция „Осень”),
- - листы бумаги формата А-4,
- - карандаши и краски.

Ход урока:

- - орг. момент;
- - вступительное слово учителя;
- - знакомство с работами художников (слайды)
- - Порой и звуки могут передать осеннее настроение. Прочитаем стихотворение,

записанное на доске.

На доске:

Шуршат осенние кусты.

Шуршат на дереве листья.

И дождь шуршит,

И мышь, шурша,

В нору спешит.

- Какое слово чаще всего встречается? А звук? Что же шуршит?

Представим себе осень. При слове „осень” возникает у каждого свой образ: ранняя или поздняя. Ранняя осень, – когда появляются первые разноцветные листья на деревьях, и поздняя, – когда завершается листопад и жизнь замирает, готовясь принять белый наряд. Но больше всего мы любим золотую осень. В это время в лесу становится веселее и наряднее. Кроны деревьев расцвечены всеми оттенками от зеленых до пурпурных. Красный, желтый, бурый, золотистый ложится на землю лист. По болотам краснеет клюква, кое-где мелькают гроздья брусники. Природа становится пышной, величавой и удивительно красивой.

- прослушивание и анализ стихотворений

У многих поэтов осень тоже была любимым временем года. Самый известный русский поэт А.С. Пушкин в своем стихотворении „Осень” признается в своей нелюбви к весне:

Скучна мне оттепель; вонь, грязь - весной я болен...

Не любит он и лето:

Ох, лето красное! любил бы я тебя,

Когда б не зной, да пыль, да комары, да мухи...

К зиме поэт относится более благосклонно:

Суровую зимой я более доволен,

Люблю её снега...

И только осень действительно мила его сердцу:

Люблю я пышное природы увяданье...

А.С.Пушкин любит осень в самом её разгаре, когда „роняет лес багряный свой убор“, и „роща отряхает последние листы“. Ему приятны и „редкий солнца луч“, и первые морозы... Осень в стихах у Пушкина торжественно – печальна и величаво – красива.

Унылая пора! Очей очарованье!

Приятна мне твоя прощальная краса

- Люблю я пышное природы увяданье,

В багрец и в золото одетые леса...

Поэту легко отдыхается в эту прекрасную пору, легко пишется, легко рифмуется:

И пальцы просятся к перу, перо к бумаге,

Минута - и стихи свободно потекут.

Осень - самое плодотворное время года в творчестве А.С.Пушкина. Но не только Александр Сергеевич Пушкин обращался к теме осени. Этой теме посвящали свои стихотворения такие замечательные поэты как **Ф.И.Тютчев, И.А. Бунин, К.Д. Бальмонт...** **Федора Ивановича Тютчева** принято называть „певцом природы“. Много стихов, и при этом самых радостных, самых жизнеутверждающих из всего им написанного, он посвятил весне. Но есть одно стихотворение поэта, которое невозможно не вспомнить, говоря о стихах, посвященных осени:

Есть в осени первоначальной

Короткая, но дивная пора -

Весь день стоит как бы хрустальный,

И лучезарны вечера...

В этом стихотворении поэт описывает начало осени, когда „далеко еще до первых зимних бурь“. Не началось еще буйство красок в лесу и в природе ощущается некая пустота: урожай собран, поля пусты, „птиц не слышно более“. Замечается только блестящий на солнце „тонкий волос“ паутины. Скоро, скоро заиграет красками осень, но пока только „чистая и теплая лазурь“, льющаяся на отдыхающее поле заполняет эту пустоту. О лазури голубой упоминает в своем стихотворении „Листопад“ другой русский поэт - Иван Алексеевич Бунин:

Лес, точно терем расписной,

Лиловый, золотой, багряный,

Весёлой, пёстрою стеной

Стоит над светлою поляной.

Берёзы жёлтою резьбой

Блестят в лазури голубой

Как вышки ёлочки темнеют

А между клёнами синеют

То там, то здесь в листве сквозной

Просветы в небо, что оконца,

Лес пахнет дубом и сосной...

И.А.Бунин описывает здесь уже золотую осень. Он сравнивает лес с теремом, расписанным лиловыми, золотыми, багряными красками. Кроны берез – это желтая резьба, которая особенно выделяется на фоне голубого неба. Весь этот отрывок у **А.И.Бунина** – жизнерадостный, ободряющий и не верится, что этот лес скоро станет голым и пустым, что это – „последние мгновенья счастья“.

Бальмонт Константин Дмитриевич (1867 - 1942)

Осень

Поспевает брусника,
 Стали дни холоднее,
 И от птичьего крика
 В сердце только грустнее.
 Стаи птиц улетают
 Прочь, за синее море,
 Все деревья блистают
 В разноцветном уборе.
 Солнце реже смеется,
 Нет в цветах благовонья.
 Скоро Осень проснется,
 И заплачет спросонья.

Чаще всего строки об осени написаны с тоской, унынием, но у Н.А.Некрасова:

„ Славная осень! Здоровый, ядреный
 Воздух усталые силы бодрит ... „

За что мы любим осень? За красоту ! Но не только. Завершается годовой цикл. Природа сначала все время брала для того, чтобы пробудиться, расцвести, завязать плоды, вызреть. И, наконец, наступило время, когда она отдает все, что накопила. Мудрость и зрелость осени, ее красота и ощущение ее краткости - вот что привлекало и привлекает в этом удивительном времени года.

Это всего лишь зима настает,
 Это всего лишь кончается осень,
 Грустную песню нам скрипка поет,
 Песню надежды о лете доносит...

Наталья Иванова

Осень – Лермонтов М.Ю.

1828

Листья в поле пожелтели,
 И кружатся, и летят;
 Лишь в бору поникиши ели
 Зелень мрачную хранят.
 Под нависшею скалою
 Уж не любит меж цветов
 Пахарь отдыхать порою
 От полуденных трудов.
 Зверь отважный поневоле
 Скрыться где-нибудь спешит.
 Ночью месяц тускл и поле
 Сквозь туман лишь серебрит.

- - прослушивание музыки;
- - выполнение творческой работы (дети рисуют, звучит музыка)
- - за 15 мин. до окончания урока сдают работы на отдельный стол и берут для знакомства чужие работы. Задача – как можно больше прочитать работ.

Рефлексия:

- - понравился ли урок?
- - что запомнилось?
- - для чего нужны подобные уроки?

Приложение

В историю русской живописи Исаак Ильич Левитан вошел, прежде всего, как пейзажист. Левитан – создатель так называемого „пейзажа настроения”. Художник умел

очень тонко передать разнообразие состояния природы, дать почувствовать всю прелесть окружающего мира.

На картине „Золотая осень” мы видим березовую рощу в медно-золотом осеннем убранстве. В глубине луга теряется река, на левом берегу которой стоят стройные бело-желтые березки и две осинки с уже почти опавшими листьями. Вдали видны красноватые ветки кустарника. Земля укрыта желтеющей увядшей травой. А на правом берегу реки – ряд еще зеленых ив, которые будто сопротивляются осеннему увяданию. Речная гладь кажется неподвижной и холодной. На поверхности воды отражается светлое небо с белыми облаками. Осенний день, изображенный художником, полон света. В картине преобладают жизнерадостные светлые тона. Почти на линии горизонта заметны очертания далеких строений, леса, полей, засеянных озимью.

Пейзаж „Золотая осень” изображает самое лирическое из времен года. „Унылая пора! очей очарованье! Приятна мне твоя прощальная краса”, – так сказал о золотой осени Александр Сергеевич Пушкин. Наверное, именно эти строки повторял про себя Исаак Левитан, работая над своими знаменитыми пейзажами. Художник понимал осень, прежде всего как праздник красок, как прощание с летом. Пейзаж этот не навеивает грустных мыслей о предстоящей долгой зиме. Ведь в природе все одинаково прекрасно, и каждое из времен года имеет свою неповторимую прелесть.

Глядя на картину „Золотая осень”, зритель невольно проникается глубоким чувством любви к родной природе, дарящей нам незабываемые минуты высокого наслаждения прекрасным.

ДОДАТОК 2 ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ З РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 5 – 9 КЛАСАХ

ВАРІАНТ 1. ВСТУПНИЙ УРОК У 5 КЛАСІ

Тема урока: Стихотворение «Зимнее утро» А.С. Пушкин.

Цель: Познакомиться со стихотворением и проследить, как меняется настроение в стихотворении.

Задачи:

Обучающие: обучать умению делить текст на части, учить понимать смысл стихотворения и настроение героя;

Развивающие: развивать навыки выразительного чтения, умение интонацией передавать настроение, анализировать лирический текст; соотносить картины природы с настроением героя;

Воспитывающие: прививать любовь к природе.

Ход урока.

1. Орг. момент.

2.Подготовительная работа.

– Ребята, вы любите зиму?

– Что больше всего вам нравится в зиме?

– Какой вы представляете себе зиму?(Холодной, снежной, морозной, волшебной, вьюжной.)

– Послушайте музыку и попытайтесь представить себе зимней пейзаж. (Звучит музыка Чайковского «Зима».)

– Что вы себе представили? Какую картину вы представили?

– Вы рассказали о своих зимних впечатлениях, а какое настроение хотел передать поэт, назвав своё стихотворение «Зимнее утро»?

– Давайте вслушаемся в пушкинские стихи и постараемся почувствовать то настроение, которое хотел передать поэт.

3.Чтение стихотворения учителем. Первичное восприятие.

– Сегодня мы познакомимся с вами со стихотворением Пушкина «Зимнее утро».

Чтение стихотворения учителем.

– Понравилось тебе стихотворение?

– К акое же настроение хотел передать поэт? (Мнения расходятся, поскольку в стихотворении выражено много переживаний и настроений.)

– Мнения ваши различны.

4.Постановка учебной задачи.

– Какие же настроения испытывает герой Пушкина? От чего зависят его чувства? Попробуем разобраться в этом сложном вопросе и подготовимся к выразительному чтению стихотворения.

5.Анализ стихотворения.

На доске и у каждого ребёнка заготовлена таблица, которая заполняется в течение урока.

1 строфа. Утренняя радость, ликующее _____	«день чудесный!», «пора, красавица, проснись...», «звездой севера явись!»
2 строфа Тоскливое, _____	«вьюга злилась...», «на _____ небе», «тучи _____»,

	«И ты _____»
3 строфа Восхищённое, _____	« _____ коврами», « _____ на солнце», « _____ лес».
4 строфа _____, _____.	« _____ блеском», « _____ треском», « _____ думать...»
5 строфа _____, _____.	«... предадимся _____ _____ коня», « поля _____ ».
Слова – подсказки: <i>утренняя радость, ликующее, тоскливое, печальное, восхищённое, восторженное, уютное, спокойное, солнечное, бодрое, мечтательное, грустное.</i>	

- Как вы думаете, сколько частей в этом стихотворении?
 - Прочитайте про себя первую строфу. Подчеркните слова, при помощи которых герой обращается к своей собеседнице. («друг прелестный», «красавица», «звезда севера».)
 - Как герой относится к красавице? (Герой восхищается ей, сравнивает её с утренней зарёй, со звездой. Он относится к ней с любовью и нежностью.)
 - Что означает слово Аврора? (Богиня зари в римской мифологии, Утренняя звезда.)
 - Что такое утро? (пробуждение ото сна).
 - Какие слова говорят об этом?(ты дремлешь, сомкнуты негой взоры).
 - « Сомкнуты негой...». Нега-блаженство.
 - Подберите синоним к слову сомкнуты? (Закрыты.)
 - Как вы думаете, почему автор не использовал глагол закрыты? (Исчезла бы загадочность, таинственность.)
 - Что поразило поэта? (солнце, мороз! – день чудесный).
 - С каким цветом ассоциируется эта строка? (Яркий, солнечный, золотистый.)
 - Каким настроением окрашена первая строфа? (Радость, восторг, восхищение).
 - Обратите внимание на первое и последнее предложение этой строфы. Какие они по интонации? (Восклицательные.)
 - Как будем читать первую строфу?
 - Прочитайте первую строфу выразительно.
- 6.Физминутка.
- Прочитайте про себя вторую строфу.
 - Что означает слово вечер? (Вечер.)
 - Заполним таблицу. (Дети вписывают недостающие слова во втором столбике.)
 - Найдите олицетворения в этой строфе? («выюга злилась». «мгла носилась».)
 - Какую роль играют олицетворения в этой строфе? (Природа будто оживает.)
 - Какое сравнение использует автор? («как бледное пятно».)
 - Какие краски преобладают в этой строфе? («на мутном небе», «как бледное пятно», «сквозь тучи мрачные желтела» (грязно-желтые, коричневые, мутные цвета))
 - Какое настроение вызывают такие цвета? (тоскливое, печальное, грустное.).
 - Заполните первую часть таблицы.
 - Что изменится в интонации по сравнению с первой строфой?
 - Как будем читать эту часть стихотворения?
 - Прочитайте выразительно.
 - Прочитайте про себя третью строфу.
 - О чем хочет сказать поэт? (Нет повода для грусти. То, что было, уже прошло, посмотри в окно...”)

– Герой любит красоту природы, солнечным днём, глядя в окно. Что же увидел он в окне?

– Обратим внимание на точность слов, использованных поэтом. Почему лес “прозрачный” и “чернеет”?

– В этой строфе есть скрытое сравнение: “снег лежит” “великолепными коврами”.

Почему возникает такое сравнение?

– Какие цвета преобладают в этой части стихотворения? («под голубыми небесами», «прозрачный лес один чернеет», «ель... зеленеет», «речка... блестит» (голубые, зеленые, блестящие цвета).

– Заполним таблицу.

– Какие чувства испытывает поэт в этой строфе? (Восторженное, восхищённое, противоположное настроению второй строфы.)

– Да. Вы правы. Настроение третьей строфы противоположно, противопоставлено настроению второй строфы. Как будем читать эту строфу?

– Прочитайте выразительно третью строфу.

– Прочитайте про себя четвёртую строфу. Куда переносятся действия? (В дом).

– Куда обращён взгляд героя, какое у него настроение?

– На какие слова, передающие настроение героя, вы обратили внимание?

– Вновь обратим внимание на мастерство поэта. Одной фразой он рисует целую картину: “вся комната янтарным блеском озарена”. Что вы представили? Почему “блеск” и “янтарный”?

– Найдите эпитет? («весёлый треск», «янтарным блеском».)

– Какие цвета преобладают в этих строчках? («янтарным блеском» (теплый желтый цвет)).

– О чем говорят строки: “Приятно думать у лежанки, но знаешь...” (стремление к движению сохраняется; автор готов променять уют на движение)

– Какое настроение присутствует в этом описании? Заполним таблицу.

– Прочитайте последнюю строфу.

– Что значит: “...предадимся бегу нетерпеливого коня...”?

Конь – символ устремленности вперед (стремление).

Прочитайте еще раз последние строки. Они звучат немного грустно. Почему? (Они проникнуты воспоминаниями).

– Как будем читать?

– Прочитайте последнюю строфу.

– Посмотрите на таблицу. Почему подобраны именно эти слова? (Отражают настроение.)

– Какое же настроение пытался передать поэт в стихотворении?

– Как передать все это многообразие в своем чтении?

– С каким чувством нужно читать такое стихотворение?

– Кому может быть посвящено стихотворение? (женщине)

– Как поэт называет ее? («друг прелестный», «красавица», «друг милый».) Какую строфу будем читать особенно выразительно? Почему?

– Какую музыку вы выбрали бы к этому стихотворению?

Послушайте музыкальный фрагмент “Ноябрь. Тройка.” П.И.Чайковского. Послушайте музыку, проследите, как сочетается мелодия пушкинского стиха с настоящей музыкой.

– Прочитайте всё стихотворение под музыку.

7.Обобщение.

– Мы посмотрели, как в стихотворении меняется настроение героя от строфы к строфе.

Назовите эти картины-настроения.

1. смотрит в окно и радуется морозному дню;

2. вспоминает с печалью вчерашний вечер;
3. снова смотрит в окно и любит вид за окном;
4. смотрит в комнату и радуется её теплу и уюту;
5. мечтает навестить поля, лес и берег.

– Сейчас вы прослушаете 5 музыкальных отрывков. Ваша задача озаглавить строкой из стихотворения каждый отрывок. (Звучат фрагменты из альбома «Времена года» Чайковского. Дети озаглавливают каждый отрывок.)

Идеальный вариант:

1. «Мороз и солнце; день чудесный!».
2. «И ты печальная сидела-».
3. «Блестя на солнце, снег лежит» или «И речка подо льдом блестит».
4. «Весёлым треском трещит затопленная печь».
5. Любая из 3 последних строчек.

– Посмотрите внимательно на выбранные строки. Как вы думаете, что они отражают? (Настроение героя в каждой части.)

8. Итог урока.

9. Домашнее задание: Выучить стихотворение наизусть по желанию.

Нарисовать иллюстрации к стихотворению.

ВАРИАНТ 2. УРОК-БИОГРАФИЯ ПИСЬМЕННИКА У 6 КЛАСІ

Тема урока: А. ГРИН «АЛЫЕ ПАРУСА». СЛОВО О СКАЗОЧНИКЕ.

Цели: познакомить учащихся с жизнью и творчеством писателя; ввести в мир художника; воспитывать веру в прекрасную мечту и стремление ее достигать.

Ход урока

Тренируйте воображение
И лелейте мечты.

А. Грин

I. Организация урока. Постановка целей.

II. Вступительное слово учителя.

Учитель. Сегодня мы прикоснемся к мечте, к сказке... Потому что на нашем уроке нам предстоит встретиться с писателем, которого порой так и называют: «Великий сказочник».

Его имя Александр Грин. Точнее, имя это – тоже выдумка, псевдоним, потому что настоящая фамилия писателя Гриневский.

Что же это за человек? Чем любовался он? К чему стремился в своей жизни? Может, спросим его самого?

Учитель знакомит учащихся с высказываниями А. Грина.

1) «Я любил шум леса, запах мха и травы, пестроту цветов, волнующую охотника заросль болот, треск крыльев дикой птицы, выстрелы, стелющийся пороховой дым; любил искать и неожиданно находить» (*А. Грин. «Автобиографическая повесть»*).

2) «Мир идет под уклон. Человечество катится в пропасть. Как честный пират заявляю, что я никогда не перестану сражаться за свое право дышать свежими морскими ветрами» (*А. Грин*).

Современники называли Грина по-разному: мечтателем, добрым волшебником, Дон Кихотом нашего времени. Какую жизнь прожил человек, оставивший о себе такую светлую память? Об этом расскажут ученики, изучившие биографию писателя.

С о о б щ е н и е учащихся о жизни А. Грина.

III. Знакомство и выявление первого восприятия повести «Алые паруса».

Учитель. Среди многочисленных произведений и воспоминаний об А. Грине особое место занимают воспоминания К. Паустовского. Именно ему принадлежит мысль, с которой мне хочется вас познакомить.

«Если бы Грин умер, оставив только одну свою поэму в прозе «Алые паруса», то и того было бы довольно, чтобы поставить его в ряды замечательных писателей, тревожащих человеческое сердце призывом к совершенству».

Учитель. Сегодня, знакомясь с творчеством А. Грина, мы не можем не прикоснуться к сказке, созданной писателем. Итак, «Алые паруса»...

В о п р о с ы на выявление восприятия текста.

– Кому из героев принадлежат эти слова?

– Какое чудо совершил Грэй?

– Все ли способны делать подобные чудеса? (*Грэй говорит матросам: «...Как и большинство, вы слушаете голоса всех нехитрых истин сквозь толстое стекло жизни; они кричат, но вы не слышите».*)

– Каким должен быть человек, который умеет делать чудеса? (*«Нужно одной ногой стоять на земле, другой – на небе».*)

– Почему один из матросов называет Грэя «настоящим, но необычным» капитаном?

– Что общего между Грэм и Ассоль?

– О чем эта повесть? (*О том, что надо уметь мечтать и стремиться к мечте.*

Обратиться к эпиграфу.

Учитель. Вы просто молодцы: внимательные и чуткие читатели. Думаю, вам удастся разгадать тайну писательского мастерства, благодаря которой А. Грин околдовал своим произведением не только детей, но и взрослых. Дома каждый из вас попытается разгадать тайну художественного мастерства Грина. Пришло время поделиться своими находками.

IV. Отчет творческих групп.

Предварительно учащиеся разделились на группы, каждой из которых были предложены вопросы:

1. *Пейзажисты* (найти в тексте повести пейзажные зарисовки и выяснить, какова их смысловая нагрузка).

2. *Символисты* (выявить символы (символические детали, присутствующие в повести)).

3. *Портретисты* (отобрать материал, характеризующий героев (внешний и внутренний портреты)).

4. *Психологи* (создать «лестницу мысли», позволяющую проследить, как изменяется внутреннее состояние героев).

5. *Философы* (выписать из текста жизненные мудрости, которые могут (должны) стать правилами для человека).

V. Подведение итогов урока.

Домашнее задание: сочинение-миниатюра «Мои пожелания героям...».

ВАРИАНТ 3. УРОК-АНАЛИЗ У 7 КЛАСІ.

Тема урока: А.П. Чехов Рассказ «Хамелеон». Смысл названия и художественные особенности рассказа

Цели урока:

Обучающая: обучать анализу рассказа, формировать умения анализировать эпическое произведение; создать условия для речевого общения учащихся на уроке,

Развивающая: -познакомить учащихся с художественными особенностями рассказа «Хамелеон»; расширить и углубить понятия: стиль писателя, композиция художественного произведения, художественная деталь, название рассказа, говорящие фамилии, речевая характеристика,

-формировать умения раскрывать личностное отношение к описываемым фактам, критически их осмысливать, выражать собственное понимание событий, характеров персонажей

Воспитывающая: воспитывать чувство уважения к человеку, способствовать воспитанию интереса к литературе через работу с текстом; воспитывать бережное, внимательное отношение к художественному слову.

ХОД УРОКА

1.Мотивация

Здравствуйте. Мне приятно видеть ваши милые лица. Я думаю, что ваши мысли, ваше душевное состояние на уроке будет такое же прекрасное. Ну а теперь повернитесь друг к другу, мило улыбнитесь и пожелайте удачной работы.

-Ну что, готовы?

Перед вами лежат листки, разделите их на 2 части и нарисуйте смайлик, показывающий ваше настроение .

Свой урок мы начнем вот с таких слов (на экране)

«В человеке должно быть всё прекрасно: и лицо, и одежда, и душа, и мысли».

Как вы понимаете эти слова?

Сегодня на уроке мы изучаем творчество писателя, который ценил всё прекрасное в человеке. Именно ему принадлежат слова

Кто этот писатель? (Антон Павлович Чехов)

Эти слова стали смыслом его жизни и творчества.

2. Вступительное слово. Сегодня мы вновь встретимся с замечательным русским писателем, непревзойденным мастером короткого рассказа.

Почему я говорю *вновь*?

Целеполагание

Какова же тема нашего урока? -Творчество А.П.Чехова.

Смысл названия и художественные особенности рассказа «Хамелеон»

Исходя из темы, какие цели можем поставить перед собой?

Давайте вспомним , что вы знаете из биографии писателя .

Какие рассказы Чехова вы читали?

Работа с иллюстрациями по рассказам Чехова

Учитель: Л.Н. Толстой писал о Чехове: «...Благодаря своей искренности Чехов создал новые, по-моему для всего мира, формы писания, подобные которым я не встречал нигде. Язык его удивителен. Я помню, когда я первый раз начал читать Чехова, то сначала он показался мне каким-то странным, как бы несладким, но как только я вчитался, так этот язык захватил меня...»

Исходя из темы урока, проведем словарную работу. Дайте объяснение слову «Хамелеон». Кто такой хамелеон?

А в рассказе о какой ящерице идёт речь? (ни о какой).

-Тогда почему рассказ так называется?

-А кого из героев рассказа можно назвать ХАМЕЛЕОНОМ?

Хамелеон – в словарях у этого слова есть два объяснения, одно из них говорит о том, что это разновидность ящериц, меняющих свой цвет в зависимости от обстановки, второе значение формулируется так: “переносное значение. Беспринципный человек, легко меняющий свои взгляды в зависимости от обстановки”.

Вопрос: Какое значение этого слова раскрывается в рассказе?

А сейчас узнаем, внимательно ли вы читали рассказ?

Назовите героев рассказа.

1. Имя повара генерала (*Прохор*) ;
2. 2 Полицейский надзиратель (*Очумелов*) ;
3. Городовой (*Елдырин*);
4. Золотых дел мастер (*Хрюкин*)
5. Фамилия генерала (*Жигалов*)

- Где происходит действие?

- кто идет по площади?

- как ведут себя блюстители порядка? Есть деталь, которая об этом очень хорошо говорит. - что нарушает тишину? (прочитайте отрывок , где об этом говорится.)

Так что же произошло на площади?

Кто главный герой рассказа?

Что происходит с Очумеловым в течение всего рассказа? (найдите в тексте)

Как и в зависимости от чего меняется его мнение

Как автор описывает лицо Очумелова при известии, что к генералу братец приехал?

Почему?

(Бросает то в жар, то в холод.; Голос его от повелительного переходит в трусливый.

Почему так странно ведет себя Очумелов?

А сколько раз меняет он свое мнение? (Проблемный вопрос!!!)(шесть)

Давайте вспомним, что такое авторская позиция?

- Это косвенное отношение автора к герою произведения. Скажите, как Чехов оценивает поведение Очумелова? Действительно, он высмеивает главного героя. Смех может быть разный: дружелюбный, гневный, обличающий. Подумайте, каким из них автор пользуется в этом произведении? А обличающий смех – это сатира или юмор? Вспомните теорию литературы и скажите, что такое сатира и юмор.

Запишите в тетради определения, данные на экране.

А сейчас рассмотрим художественные особенности рассказа.

Работа в группах

1 группа.

1. Что вы скажете о названии рассказа? (состоит из одного слова, короткое, но точное)

2. Как можно объяснить значение фамилии полицейского? Почему именно такую фамилию придумал автор?

Запись в тетради:

1. Короткое, простое заглавие.
2. «Говорящие фамилии»

2 ГРУППА: Каковы особенности композиции и как построен рассказ?

1. Вспомните элементы композиции и найдите их в рассказе.

Завязка:

Кульминация: -

Развязка:

Как построен рассказ?

- Откуда мы узнаём о горе, постигшем Хрюкина?

(Из диалога)

Использует ли автор выразительные средства?(эпитеты, сравнения).

Каких предложений в рассказе больше- простых или сложных?

Запись в тетради:

1. Традиционная композиция: завязка-кульминация-развязка
2. рассказ построен в форме диалога.

3. Простота фразы, простые предложения, отсутствие эпитетов

3 ГРУППА : Как изображены герои, их речь?

Как вы охарактеризуете речь Очумелова? Как он говорит?

Проследите за тем, как говорит Хрюкин? Как вы охарактеризуете его речь?

Речь официальная смешивается с грубой бранью.

Запись в тетрадях: речь каждого героя характеризует его как личность, по характеру.

Вопрос: Как вы думаете, почему Чехов обращает наше внимание на эти детали? Что такое деталь? Какова её роль в произведении?

(Деталь художественная (от франц. – подробность, мелочь, частность) – выразительная подробность в произведении, несущая значительную смысловую и эмоциональную нагрузку. Деталь художественная может воспроизводить подробности обстановки, внешности, пейзажа, портрета, интерьера, но в любом случае она используется, чтобы наглядно представить и охарактеризовать героев и их среду обитания.

- Чехова называют мастером художественной детали. Попробуем найти выразительные детали в тексте и определить их роль

На какую деталь обращает внимание автор в описании Очумелова? Какие качества они характеризуют?

А теперь посмотрите на щенка. Что вы увидели в его глазах?

Учитель: Обратите внимание: “человеческое” только в глазах собаки, в то время как площадь полна людей! Вот оно, проявление едкого, близкого к сарказму, юмора Чехова.

Вопрос: Найдите реплики героев, вызывающие у вас смех?

Комический эффект достигается в рассказе композиционным приёмом – повторением. В рассказе повторяется ситуация выяснения (“чья собака?”). Шесть раз меняется ответ на этот вопрос, и столько же раз меняется реакция полицейского надзирателя.

Вывод: Итак, делаем выводы: в рассказе Чехова юмор носит саркастический характер. В свой короткий “смешной” рассказ Чехов вложил серьёзное содержание, показав при этом мастерство большого художника.

Итак, мы с вами выяснили особенности рассказа Чехова «Хамелеон», в котором он высмеивает глупых людей, которые меняют свою позицию, свое мнение, как хамелеон шкурку, в зависимости от обстоятельства. Хамелеонство, глупость, чиновничество – это человеческие пороки.

- М.Горький так писал о манере письма Чехова: « Чехов умеет писать так, чтобы словам было тесно, мыслям - просторно». Так ли это? Действительно ли в коротких рассказах Чехова сказано очень многое?

Рассказы Чехова были короткими. Но исключительно ёмкими и содержательными. Они учили главному – быть настоящим человеком!

Я желаю вам, ребята, учиться у Чехова. Читать и перечитывать рассказы этого писателя и каждый раз открывать в них что-то новое и полезное!

РЕФЛЕКСИЯ

Возьмите свои листки, на которых вы в начале урока изобразили свое настроение и нарисуйте смайлик, с каким настроением вы подошли к концу урока. Сдайте свои листки.

Как вы оцените свою работу на уроке?

Какие оценки вы поставите себе за урок?

Домашнее задание: Ответить на вопросы в конце текста.

Письменно: Случай «хамелеонства» в нашей жизни.

Тема урока: Ж.-Б. МОЛЬЕР – ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ФРАНЦУЗСКОГО КЛАССИЦИЗМА XVII в.

Цели: рассмотреть признаки классицизма в драме; познакомить с биографией и творчеством Мольера.

Ход урока

I. Изучение нового материала.

1. Обучение конспектированию лекции учителя.

Рассказ учителя о французском классицизме.

Расцвет классицизма связан с периодом утверждения абсолютной монархии во Франции. К середине XVII в. королевская власть стала исторически прогрессивной силой, противостоящей своеволию крупных феодалов и способствующей развитию экономической, социальной и духовной жизни страны. Под покровительством короля богатели французская буржуазия. Именно король сумел смягчить ожесточенную религиозную вражду внутри страны. Личность короля воспринималась как воплощение разумной воли и пользовалась непререкаемым авторитетом. Эта эпоха получила название *просвещенного абсолютизма*.

Исторически необходимые мероприятия королевской власти не предусматривали, однако, заботу о благе широких народных масс.

Людовик XIV, или, как его называли, «король-солнце», с небывалой роскошью содержал свой двор. Ко двору были призваны лучшие художники, писатели, музыканты и артисты. Король построил себе недалеко от Парижа новую резиденцию – Версаль. Его архитекторы создали стиль, по строгой безыскусности и величественности напоминавший античные сооружения. В основу стиля был положен принцип тяготения к центру, символизировавшему центральную власть. Принцип строгой регламентации, который насаждался при королевском дворе, распространялся и на культуру эпохи. Так возникло искусство классицизма, в русле которого были созданы великие произведения архитектуры, скульптуры и литературы, прежде всего драматургии.

Классицизм во Франции выдвинул великих писателей – мастеров трагедийного жанра Корнеля и Расина, баснописца Лафонтена, комедиографа Мольера.

Метод изображения человека у драматургов французского классицизма существенно отличается от того, каким позднее стали пользоваться реалисты XIX в. В отличие от реализма XIX в., в произведениях которого характеры связаны с обстоятельствами и чаще всего определяются этими обстоятельствами, классицистическая трагедия выдвигает характер сам по себе, обстоятельства здесь играют подчиненную роль.

Классицизм старался подчеркнуть общечеловеческий смысл изображаемых конфликтов. На сцене французского трагического театра XVII в. герои выступают как участники острейших конфликтов, сюжет строится на столкновении противоборствующих чувств – долга и страсти.

Сосредоточенность трагического поэта на изображении человеческого характера, моральных принципов, которым следует герой, во многом определяет и структуру трагедии, расстановку в ней действующих лиц.

Здесь получает объяснение и традиционный для драматургии классицизма принцип «трех единств»: места, времени, действия.

Искусство Мольера – драматурга и актера – выросло в художественной атмосфере зрелого классицизма. К этому времени Корнель уже закончил свою деятельность, современником Мольера был Расин.

С классицизмом Мольера связывает углубленная разработка характеров, интерес к человеческой личности в ее сложных отношениях с другими людьми.

2. Запись основных положений по теме «Французский классицизм»:

1) Строгая иерархия жанров.

2) Комедия в системе жанров:

а) изображение повседневной жизни, людских пороков;

б) условный сюжет, комедийная схема;

в) задача – «сместить и смехом пользоваться» (то есть лечить);

г) установка на разговорный язык;

д) счастливый конец;

е) 5 действий.

3) Правило трех единств:

а) единство места;

б) единство действия;

в) единство времени.

4) Герои классицизма:

а) «неизменность» героя (отсутствие внутреннего развития);

б) герой – воплощение одной черты (говорящие фамилии);

в) деление героев на строго положительных и строго отрицательных;

г) герой-резонёр (высказывающий нравоучительные суждения с авторских позиций).

3. Рассказ учителя.

В художественной биографии Мольера, написанной М. Булгаковым, есть глава «Бру-га-га», посвященная первому представлению мольеровского театра при дворе. Это произошло в одном из залов Лувра 24 октября 1658 года. Вечер открылся трагедией Корнеля «Никомед». В зале – король, придворные, актеры Бургундского отеля, признанные мастера трагического жанра. По ходу спектакля скучнеет зал, сжался в своем кресле брат короля юный Филипп Орлеанский – это он добился для провинциальной труппы права играть в Лувре. И что же – провал? Он кажется уже свершившимся, когда после «Никомеда» на сцене появляется Мольер и предлагает разыграть перед зрителями комедию собственного сочинения «Влюбленный доктор» – дескать, провинция на ней смеялась. Король снисходительно кивает.

В главной роли, как и в только что провалившемся «Никомеде», выступил сам директор театра – Мольер. Он выбежал на сцену – в зале заулыбались. После первой реплики стали хохотать. А через несколько минут хохот превратился в грохот. И видно было, как надменный человек (король) отвалился на спинку кресла и стал, всхлипывая, вытирать слезы. Вдруг, неожиданно для себя, рядом визгливо захохотал Филипп. Лицо Мольера вдруг посветлело. Он понял, что слышит «...знаменитый, непередаваемый, говорящий о полном успехе комедии обвал в зале, который в труппе Мольера называли «бру-га-га»...».

Так столица узнала о новой труппе и ее руководителе, неважном исполнителе трагических ролей, но зато великолепном фарсере и авторе комедий. Король узаконил существование нового театра, отдав ему зал Пти-Бурбон. По неофициальному титулу брата короля театр называли труппой Месье.

4. Сообщение учащегося о Ж.-Б. Мольере.

Жан Батист Поклен, вошедший в литературу под именем Мольера, родился в 1622 г. в семье обойщика мебели, который со временем купил патент «личного обойщика короля».

Будущий писатель получил образование в одном из привилегированных учебных заведений – Клермонском колледже (ныне лицей Людвига Великого). Как это было тогда принято, он в совершенстве овладел латынью (ученики даже на переменах обязаны были говорить только на латыни), хорошо знал античных классиков. Биографы утверждают, что круг его знаний был шире, чем это было предусмотрено программой. По окончании колледжа Жан Батист получает диплом юриста; спустя 2 года, в 1643 г., он отказывается от права на звание «личного обойщика короля», которое он мог наследовать от отца, и становится актером. При содействии нескольких друзей он открывает в Париже так называемый Блистательный театр, где впервые принимает сценическое имя Мольер. Однако это предприятие терпит неудачу, и разорившаяся труппа начинает странствовать по городам и богатым поместьям Франции. Именно в этот период, продолжавшийся целых 13 лет, Мольер приобретает жизненный и сценический опыт и сам начинает писать пьесы.

Труппа Мольера выступала, конечно, не только перед провинциальными вельможами, но и перед простолюдинами. Знакомство с людьми из народа во время многолетних скитаний по стране способствовало, в частности, созданию образов энергичных, ловких и умных слуг и служанок в его комедиях.

Много значило для Мольера знакомство с народным фарсом – эксцентричной комедией на бытовые темы, распространенной во французском ярмарочном театре. Многие приемы фарса Мольер использовал при создании своих произведений. От эпохи Возрождения у Мольера – его жизнерадостность, вера в человека, изображение борьбы с косными силами, препятствующими герою в достижении счастья.

Внезапная смерть драматурга в 1673 г. наступила, можно сказать, на сцене. Исполняя главную роль в своей последней комедии «Мнимый больной», Мольер почувствовал себя настоящим больным и вскоре после представления скончался. Парижский архиепископ, принадлежавший к стану врагов великого комедиографа, запретил похороны на городском кладбище под предлогом, что «комедиант» умер без покаяния. Эта абсурдная ситуация, когда родные не знали, что делать с телом скончавшегося Мольера, подробно воспроизведена в биографической повести М. Булгакова «Жизнь господина де Мольера».

5. Чтение учителем гл. 33 романа М. Булгакова «Жизнь господина де Мольера» (сцена смерти Мольера и история его захоронения).

II. Подведение итогов урока.

Домашнее задание:

- 1) знать содержание комедии «Мещанин во дворянстве»;
- 2) индивидуальное задание: подготовить сообщение «Из истории создания комедии "Мещанин во дворянстве"».

ВАРІАНТ 5. КОМБІНОВАНИЙ УРОК У 9 КЛАСІ

Тема урока : «Д.И. Фонвизин «Недоросль». Проблема воспитания истинного гражданина. Гуманистический пафос. Особенности композиции. Смешное и трагическое в комедии»

Тип урока: комбинированный

Цели урока:

- **Образовательная.**

Познакомить с произведением Д.И. Фонвизина «Недоросль», историей создания и художественными особенностями.

Рассмотреть проблематику произведения.

Дать понятие о гуманистическом пафосе комедии.

Рассмотреть особенности композиции комедии.

- **Развивающая.**

Развивать умения характеристики образов литературного произведения, умение систематизировать теоретический материал, навыки анализа драматического произведения.

- **Воспитательная.**

Воспитывать любовь к учебе, уважительное отношение к родителям, гуманистическое мировоззрение, гражданское мировоззрение, стремление быть полезными своему Отечеству

Оборудование: текст комедии Фонвизина «Недоросль», электронная презентация к уроку, тестовые задания, видео-урок по теме, карточки самооценивания, таблицы для характеристики героев, отрывки из спектакля «Недоросль», портрет Фонвизина.

План урока

1. Организация класса - просмотр отрывка из спектакля "Недоросль"-ИКТ

2. Рассказ учителя о комедии "Недоросль", актуализация знаний по теории литературы

2. Проверка д/з – тестовые технологии,
3. Самопроверка //(технологии гуманного образования)
4. Получение новых знаний просмотр видео-урока по теме //элементы дистанционного обучения, ИКТ
5. Составление кластера "Комедия "Недоросль"//рефлексия содержания
6. Создание проблемной ситуации// (элементы проблемного обучения)
7. Характеристика образов (работа в группах) //интерактивные технологии
8. Самооценивание
9. Домашнее задание
10. Подведение итогов урока
11. Оценивание

Ход урока

I. Организация класса.

Просмотр отрывка из спектакля Д.И. Фонвизина "Недоросль". Сообщение темы и целей урока

II. Актуализация опорных знаний

1. Рассказ учителя о создании комедии "Ревизор"

Недоросль — молодой дворянин, не получивший письменного удостоверения о выучке от учителя. Недорослей не принимали на службу, им не давали т. н. вечных памятей^[1] — документов, разрешающих вступление в брак

2. Недоросль - недоучка, глупый человек

Замысел складывается у Фонвизина в конце 1778 г. после возвращения из Франции, где он провел около полутора лет, знакомясь с юриспруденцией, философией и социальной жизнью страны, давшей миру передовые просветительские доктрины. Работа над "недорослем" займет у писателя около трёх лет и будет окончена в 1782 г.

Постановка «Недоросля» была связана со многими трудностями. Получив отказ в Петербурге, драматург в мае 1782 года выезжает вместе с актёром И. А. Дмитриевским в Москву. Но и здесь его ждёт неудача.

Через несколько месяцев Фонвизину всё-таки удалось «пробить» постановку комедии: 24 сентября 1782 года состоялась премьера в Петербурге (Вольный Российский Театр, он же Театр Карла Книпера).

Уже 14 мая 1783 года пьеса впервые игралась в Москве, на сцене театра Медокса.

Успех «Недоросля» был огромен. Его поставили на своей сцене студенты университета. Появилось множество любительских постановок

2. Повторение литературоведческих терминов

Па́фос(от греч. pathos – страдание, воодушевление, страсть), эмоциональное содержание художественного произведения, чувства и эмоции, которые автор вкладывает в текст, ожидая сопереживания читателя.

Гуманистический пафос – стремление главных героев к высоким гуманистическим идеалам, их возвышение и утверждение наперекор обстоятельствам и противодействию

Компози́ция (от лат. compositio – составление, связывание), построение художественного произведения, организация, структура формы произведения. Понятие «композиция» близко по значению понятию «структура художественного произведения»

III. Проверка домашнего задания.

1. Тестовые задания по произведению "Недоросль" - узнай героя

1) **Тришка.** Да вить портной-то учился, сударыня, а я нет.

2) **Простаков.** При твоих глазах мои ничего не видят.

3) **Митрофан.** И теперь как шальной хожу. Ночь всю такадрянь в глаза лезла.

4) **Скотинин.** Что ж я не вижу моей невесты? Где она? Вечеру быть уже сговору, так не пора ли ей сказать, что выдают её замуж?

5) **Г-жа Простакова.** Хотя бы ты нас поучил, братец батюшка; а мы никак не умеем. С тех пор как все, что у крестьян ни было, мы отобрали, ничего уже содрать не можем. Такая беда!

6) **Софья.** Я получила сейчас радостное известно. Дядюшка, о котором столь долго мы ничего не знали, которого я люблю и почитаю, как отца моего, на сих днях в Москву приехал. Вот письмо, которое я от него теперь получила.

7) **Правдин.** Я родился в Москве, ежели вам то знать надобно, а деревни мои в здешнем наместничестве.

8) **Милон.** Открою тебе тайну сердца моего, любезный друг! Я влюблен и имею счастье быть любим. Больше полугода, как я в разлуке с тою, которая мне дороже всего на свете

9) **Еремеевна.** Да не гневи дядюшку. Вон, изволь посмотреть, батюшка, как он глазки-то вытаращил, и ты свои изволь так же вытаращить.

10) **Цыфиркин.** Был гарнизонный, ваше благородие! А ныне пошел в чистую.

11) **Стародум.** Отец мой воспитал меня по-тогдашнему, а я не нашел и нужды себя перевоспитывать. Служил он Петру Великому. всякий считал себя за многих. Зато нынче многие не стоят одного

12) **Вральман.** Матушка мая! Што тепе надопно? Што? Сынок, какоф ест, да тал бог старовье, или сынок премудрый, так скасать, Аристотелис, да в могилу.

2. Самопроверка

IV. Изучение нового материала.

1. Беседа о композиции комедии (учащиеся называют сцены из произведения, которые соответствуют составляющим частям композиции)

- 1. ЭКСПОЗИЦИЯ – сцена примерки кафтана Митрофаном

- 2. ЗАВЯЗКА – получение письма Софьей

- 3. РАЗВИТИЕ ДЕЙСТВИЯ – Приезд Милона, приезд Стародума, приезд Правдина, соперничество Митрофана и Скотинина за руку Софьи

- 4. КУЛЬМИНАЦИЯ – похищение Софьи

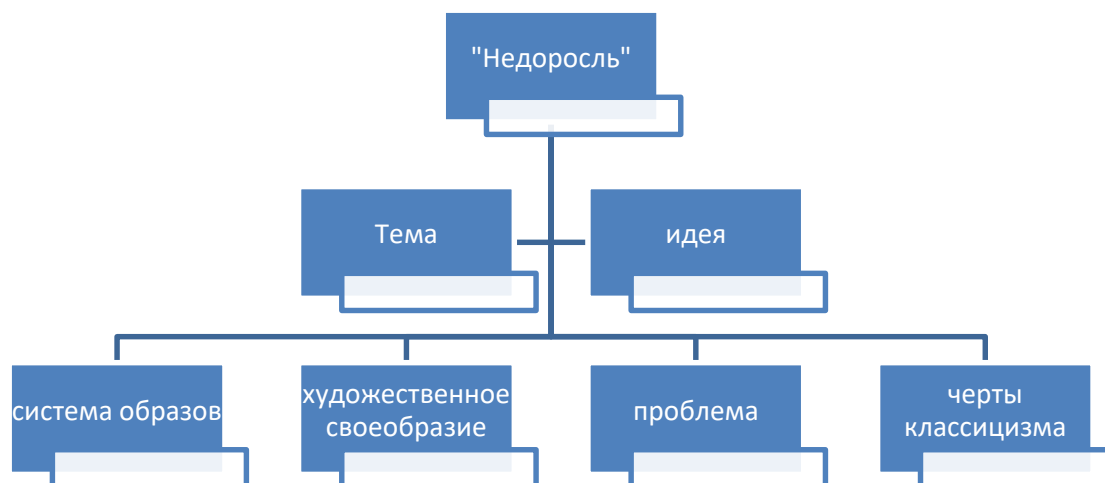
- 5. РАЗВЯЗКА – взятие имения Простаковых под опеку государства

- 6. ЭПИЛОГ –отторжение Митрофаном матери

2. Просмотр видео урока по теме "Художественное своеобразие комедии Д.И. Фонвизина "Недоросль"

3. Составление кластера для анализа произведения

4. Проверка//самооценивание.

5. Характеристика образов главных героев учителей Митрофанушки (работа в группах)

Митрофан (в переводе с греческого «являющий свою мать»)	
О воспитании и образовании	Привык к безделью, приучен к сытной и обильной еде, свободное время проводит на голубятне.
Основные черты характера	Избалованный «маменькин сынок», выросший и сложившийся в невежественной среде крепостнического поместного дворянства. Не лишен от природы хитрости и сообразительности, но в то же время грубый и капризный.
Отношение к другим людям	Не уважает других людей. Еремеевну (няньку) называет «старой хрычовкой», угрожает ей суровой расправой; с учителями не разговаривает, а «лается» (по выражению Цыфиркина).
Отношение к просвещению	Умственное развитие крайне низко, испытывает непреодолимое отвращение к труду и учению.
Отношение к родным близким людям	Митрофан не знает любви ни к кому, даже к самым близким - к матери, отцу, нянюшке.
Особенности речи	Выражается односложно, в его языке много просторечий, слов и оборотов, заимствованных у дворовых. Тон его речи - капризный, пренебрежительный, порой грубый.
<i>Имя Митрофанушки стало нарицательным. Так называют молодых людей, ничего не знающих и ничего не желающих знать.</i>	
Госпожа Простакова	

История воспитания и образования	Выросла в семье, отличавшейся крайней невежественностью. Не получила никакого воспитания. Не усвоила с детства никаких нравственных правил. В ее душе не заложено ничего хорошего. Сильное влияние оказывают крепостнические порядки: ее положение полновластной владелицы крепостных крестьян.
Основные черты характера	Грубая, необузданная, невежественная. Если не встречает сопротивления, становится наглой. Но если наталкивается на силу, становится трусливой.
Отношение к другим людям	В отношении к людям ею руководит грубый расчет, личная выгода. Беспощадна к тем, кто находится в ее власти. Готова унижаться перед теми, от кого зависит, кто оказывается сильнее ее.
Отношение к просвещению	Образование излишне: «Без наук люди живут и жили».
Простакова как помещица	Убежденная крепостница, считает крепостных полной своей собственностью. Всегда недовольна своими крепостными. Ее возмущает даже болезнь крепостной девушки. Крестьян она обобрала: «С тех пор, как все, что у крестьян ни было, мы отобрали, ничего уже содрать не можем. Такая беда!»
Отношение к родным и близким людям	Деспотична и груба по отношению к своему мужу, она им помыкает, ни во что его не ставит.
Отношение к сыну, Митрофанушке	Любит его, нежна к нему. Забота о его счастье, благополучии составляет содержание ее жизни. Слепая, неразумная, уродливая любовь к сыну не приносит ни Митрофану, ни самой Простаковой ничего хорошего.
Особенности речи	О Тришке: «Мошенник, вор, скот, воровская харя, болван»; обращаясь к мужу: «Что ты сегодня так разоврался, мой батюшка?», «Весь век, сударь, ходишь развесья уши»; обращаясь к Митрофанушке: «Митрофанушка, друг мой; друг мой сердечный; сынок».
Не имеет никаких нравственных понятий: у нее отсутствует чувство долга, человеколюбия, чувства человеческого достоинства.	

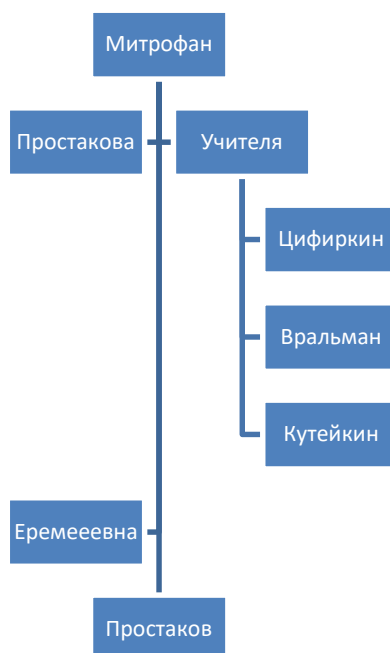
Учителя	
Учитель математики.	Автор относится к нему с явным сочувствием. Наделяет его таким качеством, как трудолюбие: «праздно жить не люблю».
Учитель русского и церковнославянского языка.	Недоучившийся семинарист «убоялся бездны премудрости». По-своему хитер, жаден.
Учитель истории.	Немец, бывший кучер. Он становится учителем, так как не сумел найти себе место кучера. Невежественный человек, который ничему не может научить своего ученика.
<i>Учителя не прикладывают усилий к тому, чтобы выучить Митрофана хоть чему-нибудь. Они чаще потакают лени своего ученика. В какой-то мере они, используя невежественность и необразованность госпожи Простаковой, обманывают ее, понимая, что она не сможет проверить результатов их труда.</i>	

Еремеевна - нянюшка Митрофана	
Какое место занимает в доме Простаковой, ее отличительные черты	В доме Простаковых-Скотининых служит более 40 лет. Беззаветно предана своим хозяевам, рабски привязана к их дому.
Отношение к Митрофану	Не щадя себя оберегает Митрофана: «Издыхну на месте, а дитя не выдам. Сунься, сударь, только изволь сунуться. Я те бельмы-то выцарапаю».
Какой стала Еремеевна за долгие годы крепостной службы	У нее сильно развито чувство долга, но нет чувства человеческого достоинства. Нет не только ненависти к своим бесчеловечным угнетателям, но даже протеста. Живет в постоянном страхе, трепещет перед своей госпожой.
За свою верность и преданность Еремеевна получает только побои и слышит только такие обращения, как «бестия», «собачья дочь», «старая ведьма», «старая хрычовка». Судьба Еремеевны трагична, потому что она никогда не будет оценена по достоинству своими хозяевами, никогда не получит благодарность за свою верность.	

Вывод: могли ли такие учителя воспитать настоящего гражданина, готового служить верой и правдой своему отечеству? Почему?

6. Проверка //самооценивание

7. Проблемный вопрос: "Почему, имея столько учителей, Митрофанушка остался неучем?"

V. Подведение итогов урока. Прием неоконченных предложений.

- Я узнал...
- Я научился...
- Мне понравился такой вид работы...
- Я хочу поблагодарить...
- На уроке я работал...

VI. Оценивание.//самооценивание//команда получает одну оценку на всех//капитан может вносить коррективы.

VII. Домашнее задание по выбору

1. Прочитать материал учебника, ответить на вопросы после текста
2. Написать сочинение -автобиографию героя.
3. Подготовить выразительное чтение смешных сцен
4. Составить кластер-характеристику героя.

Дополнения к уроку
Таблица 1. Особенности классицистической комедии
Классицистическая комедия

Правило трех единств	
Говорящие фамилии героев	
Деление героев на положительных и отрицательных	
уравновешение героев	
поучительное содержание	

Таблица 2. Черты реализма в комедии

социальная проблематика	обличение крепостничества	обличение социальных проблем
реализм изображения образов	индивидуализация речи персонажей	правдивое изображение действительности

